60999

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1999 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган

6 август, №32 (3519)

ЎЗБЕКИСТОННИНГ ЯНГИ ҚАҲРАМОНЛАРИ

Ўзбекистон Президентининг Фармонига биноан давлат ва халқ олдидаги ғоят катта хизматлари, мамлакатимизнинг иқтисодий қудратини юксалтириш, қишлоқ хўжалиги соҳасида ислоҳотларни чуқурлаштиришдаги улкан ишлари ҳамда республикамизда ғалла мустақиллигини таъминлашда фаол иштироки ва қаҳрамонона меҳнатлари учун ғаллакорлар Дўстмурод Абдуллаев, Авдували Абдураҳимов, Атахон Аламатов ва Ғайбулло Раҳмоновлар «Ўзбекистон Қаҳрамони» унвони билан мукофотландилар.

Бугун Ватан Ўзбекистоннинг янги қаҳрамонларини шарафламоқда. Уларнинг меҳнатларига тасанно, ютуқларига офарин демоқда. Хўш, қаҳрамонлик нима? Унга қандай эришилади? Биз ҳаётда бир-биримизга бу саволни жуда кўп берамиз. Оддий, шунчаки жўн меҳнат билан фидойилик кўрсатиб ишлашнинг фарқи бўлмаганида қаҳрамон инсон бу қадар улуғланмас, унинг чин инсоний меҳнати бу қадар шарафланмас эди. Қаҳрамонлик англаб етилган зарурат, у ўз она халқингга, ўз она Ватанингга бугун нима ниҳоятда зарурлигини ҳис этишдан бошланади. Бизнинг бугунги қаҳрамонларимиз Ўзбекистоннинг ғалла мустақиллигини таъминлаш нечоғлик зарурлигини чуқур англаб етган ва бу йўлда дуч келиб турган муаммолардан баланд туриб, амалда чин ватанпарварлик намуналарини кўрсата олган фидойи инсонлардир.

Улар дастлабки йиллардаги навчилик ва техника билан боғлиқ муаммоларни мардонавор енгишиб, далаларимизда ўзбекнинг ўз хирмонини юксак қилиб уйдилар. Айримлар ҳамон бу борадаги қийинчиликларни пеш қилиб, ғалладан кам ҳосил олаётган, ернинг умрини ўтказаётган бир шароитда фидойи меҳнат қандай зафарлар келтириши мумкинлигини амалда исбот қилдилар.

Мен эрта бир кун далаларимизда хорижий юксак унумли техникалар билан ёнма-ён ўзбекнинг ўз техникалари ҳам гуриллаб ишлашига, улар бугунги ўзбек деҳқонининг бир ютуғини ўн ютуққа айлантиришига, ердан олаётган бир ҳисса даромадини ўн ҳисса ортиқ қилишига ишонаман. Чунки, жаҳон йўлларида елдай учаётган ўзбекнинг ўз машиналари, осмонимизда парвоз қилаётган ўзбекнинг ўз самолётлари шундан далолатдир. Ахир ўз осмонингда ўз самолётинг учганига, ўз йўлларингда ўз машинанг билан довон ошганингга, ўз далангнинг ерини ўз тракторинг билан ағдариб, ҳосилини ўз машинангда ўрганга нима етсин?! Бугун хориждан келтирилган ва маҳаллий шароитларга мосланган янги навлар билан бирга ўз еримизда синалган ўзбекнинг ўз навларидан юксак хирмон уяётган ғаллакор деҳқонларимизнинг орзуси шундай.

Президентимиз Фармонига биноан республикамизда ғалла етиштиришда алоҳида ўрнак кўрсатган ишчи ва хизматчилардан катта бир гуруҳи «Меҳнат шуҳрати», «Дўстлик» орденлари, «Шуҳрат» медали ва «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган қишлоқ хўжалиги ходими» Фахрий унвонлари билан ҳам тақдирландилар. Уларнинг ҳар бири ғаллачиликни равнақ топтиришда эришган ютуқлар, кўрсатган фидойиликлари мана шундай алоҳида ҳурмат-эҳтиромга, шарафлашга лойиқдир. Уларнинг ҳар бири эришган натижалар ҳақида қанча ёзсанг шунча оз. Чунки улар она Ватаннинг чин фарзандлари, толмас қанотларидир.

М. АБДУЛЛАЕВ

Биз мана шу ёруғ кунларда яшаётганимиз учун, юрту элимизнинг тинчлиги учун, фарзандларимиз бағримизда эмин-эркин униб-ўсаётгани учун Оллоҳ таологa доимо шукроналар айтамиз.

Ислом КАРИМОВ

НАВҚИРОН ЎЗБЕКИСТОН

Ҳаётимиздаги энг ҳаяжонли, энг муқаддас кун яқинлашиб келяпти. Ҳозир барчамиз ана шу кун — Мустақиллик байрами шукуҳи билан нафас оляпмиз.

Бу шукуҳ кишини энтиктиради, шошириб қўяди. Юрагингизда жўш ураётган туйғуларни батафсил ифода қилолмай қоласиз.

Аслида батафсил ифода қилолмаслик-ку, у ёқда турсин, бу туйғуларни бошқаришнинг ўзи ҳам қийин.

Ҳақиқатан ҳам, эндигина саккиз ёшга тўлаётган Ўзбекистонимиз шу вақт ичида камида саксон йиллик йўлни босиб ўтган бўлса, қарийб бир ярим аср мобайнида қадди эгик бўлиб келган халқ бошини кўтариб, ўзини танитса ҳамда ўзгаларга танитса, поймол қилиб келинган маънавиятини, назар ташлаш таъқиқланган тарихини тикласа, шаҳар ва қишлоқлар қиёфаси таниб бўлмас даражада ўзгариб кетган бўлса, сиз буларнинг барчасини кўриб, идрок қилиб, бу қадарлик ақл бовар қилмас янгиланишларнинг гувоҳи бўлиб, энтикиб турган бўлсангиз, қандай қилиб бошқарардингиз туйғуларингизни!

Бу оқсоч, қадимий замин нималарни кўрмаган, бошдан кечирмаган! Яхшилигидан, бебаҳолигидан ҳамманинг кўзини ўйнатиб, ҳар доим босқинчилар истилоси ва истибдодига қарши курашиш «пешонасига ёзилган» экан, шекилли. Бу юртнинг тарихи асосан дастлаб Тўмарису Широқ, кейинчалик Темур Малигу Жалолиддин Мангуберди... сингари не-не фидойи фарзандлари туфайли неча бор ўтда куйса ҳам, Ҳумо қуши сингари яна қайта тирилиш ва яна ёмон назарларга нишон бўлишдан иборат, десак хато бўлмас.

Буюк Амир Темур бобомиз юртни Чингизхон истибдодидан буткул озод қилиб, барпо этган мустахкам салтанатда анча вақт мобайнида барқарорлик ҳукм сурди, асрлар давомида унга ҳеч ким кўз олайтиролмади. Аммо «кўз очиб-юмгунча» XIX аср етиб келди-ю яна босқин бошланди, яна истибдод.

Бу истибдод қарийб бир ярим аср давом этди.

Чор Россиясининг истибдоди коммунистлар истибдоди олдида ҳолва экан. Коммунистлар ҳақиқатан ҳам подшодан анча ақлли эканини намоён этди: ишни халқнинг иродасини ўлдиришдан, тарихидан айиришдан бошлади, бунга бўйсунмаган, эрк истаганларни қатағон қилди. Сўнгра миллатнинг ақли бўлган зиёлиларни қирди. Тарих бундай «ақлли» ёвузлик қила олган бирон-бир тузимни билмаса керак.

Аммо ҳар қандай ёвузлик билан миллатни йўқотиб бўлмаслигини кўриб турибмиз.

Оллоҳга шукрлар бўлгайким, ҳаммаси ўтди! Истиқлол, таърифи йўқ буюк Истиқлол эркимизни, тарихимиз, маданиятимиз, маънавиятимиз, хуллас, ўзлигимизни қайтариб берди. Тарих учун кўз очиб юмгунчаликдан ҳам кам фурсат ичида тўла оёққа туриб, жаҳонга танилдик. Юртбошимиз айтганидек: «...энди елкасига офтоб тегиб, эркин нафас ола бошлаган халқ қуллик кишанини қайтадан киймайди».

Ишқилиб, сархушликка берилмасак бўлди. Истиқлолимиз ҳали кўпчиликнинг ғашини келтираётганини, унга ҳар томондан ёмон назарлар тикилиб турганини унутмасак бўлди. 16 феврал воқеалари бу ҳақиқатни энг бепарво кишиларга ҳам эслатиб қўйди.

Президентимиз ҳам барчамизни ҳушёрликка даъват қилиб, шундай дейди: «Агар биз бугунги ҳаётимизга, бунёдкорлик ишларимизга, эришаётган ютуқларимизга тўғри баҳо бермасак, уларнинг қадрига етмасак, ўз ҳушёрлигимизни йўқотиб, бизни ҳар қадамда кутаётган таҳдидларни, тинч турмушимизга, хавфсизлигимизга раҳна солаётган, оёқ остидан чиқаётган ҳар хил бало-қазоларни ҳам пайқамай-сезмай қолишимиз мумкин».

Бу гаплар ҳар доимо эсимизда туриши керак.

Она Ўзбекистонимизни нафақат бало-қазодан, ҳар хил «шабада», ёмон назарлардан ҳам асрайлик!

Тарихинг сочлари оппоқ бегумон,
Бошингга тушмаган не-не имтиҳон,
Лекин эй, ҳумоваш жон Ўзбекистон,
Бугун навқиронсан яна, навқирон!

Қаддинг расо эрур, қоматинг адл,
Олға ташлаётган қадаминг дадил,
Барча сенга нигоҳ қадамоқдадир,
Мана, навқиронсан, мана, навқирон!

Меҳринг дарёсида солланиб оқай,
Ҳуснингга бир умр маҳлиё боқай,
Кўз тегмасин дея кўзмунчоқ тақай,
Она, навқиронсан, она, навқирон!

Алпомиш сингари, Барчин сингари,
Фарзандларинг жасур, сулувдир бари,
Элтмоқдадир буюк келажак сари,
Ана навқиронсан — мана навқирон!

Осмонинг мусаффо, беғубор экан,
Нақдина бахт — иқбол барқарор экан,
Мард Йўлбошчи билан мард халқ
бор экан,
Мангу навқиронсан, мангу навқирон!

Машраб БОБОЕВ

Истиқлол оҳанглари

БАЙРОҒИМ ТИК, ТОҒИМ ТИК

Санаб саккиз деганмиз,
Сан йўқ, сиз-сиз деганмиз.
Саккиз ёшли дарахтдан
Сархил мева еганмиз.

Саккиз-саккиз,
Ой, офтоб рамз.
Буюк қаср
Қуражакмиз.

Саккиз шаксиз шарафли,
Уйим қуёш тарафли,
Оқ йўл тилаб дуода,
Боболар ортда сафли.

Саккиз-саккиз
Сўражакмиз.
Юрт кўксида
Биз юракмиз.

Етти иқлим бўлса гар,
Саккизинчидир инсон.
Ким англар, бошин эгар,
Бу тупроқмас, мангу шон.

Саккиз-саккиз
Буражакмиз.
Гардни кўзга
Суражакмиз.

Қунга осиқ харита,
Ўқиймиз битта-битта.
Амир Темур давлати
Қитъалар аро қитъа.

Саккиз-саккиз
Югурамиз.
Кифтда буюк
Юк кўрамиз.

Саккиз ёш қутлуғ бўлсин,
Ой, қуёш қутлуғ бўлсин.
Тошлар, ғашлар тегмаган
Улуғ бош қутлуғ бўлсин.

Саккиз-саккиз
Кўражакмиз.
Олтин бошоқ
Ўражакмиз.

Саломга олдик алик,
Байроғим тик, тоғим тик.
Саккиз ёшлик қизимнинг
Кўзларида йўқ ҳадик.

Саккиз-саккиз
Юражакмиз.
Кун тургунча
Туражакмиз.

Оллоҳ, Оллоҳ, тоқ Оллоҳ,
Бу тупроққа боқ, Оллоҳ.
Ҳурриятга қовушдим,
Аюрма мутлоқ, Оллоҳ.

Саккиз-саккиз
Такбиримиз.
Ҳақ йўлида
Ҳар биримиз.

Ўз уйида бош миллат,
Кўзу қош, адош миллат.
Ер юзига кўз ташлар,
Миннатсиз қуёш — миллат.

Саккиз-саккиз
Кулажакмиз.
Биз бугунмиз,
Келажакмиз.

Тўра МИРЗО

АССАЛОМ, «ШАРҚ ТАРОНАЛАРИ»!

Шу йил 25-31август кунлари Самарқанд шаҳрида иккинчи Халқаро «Шарқ тароналари» мусиқа фестивали бўлиб ўтади.

Бундан икки йил аввал илк бор ўтказилган мазкур фестивал ўзининг мафтункор жозибаси, халқлар, маданиятларни мусиқа орқали бир-бирига яқинлаштириш нияти билан кўпчиликнинг эътирофи ва эътиборига сазовор бўлди. Бой мусиқа тарихи, мусиқанинг тарбиявий аҳамияти ҳамда миллий ва анъанавий қадриятларга асосланган бу анжумандан кўзланган мақсадга тўла эришилди. У ҳар икки йилда анъанавий равишда Самарқанд шаҳрида ўтказилади.

Мамлакатимиз кўрки ва фахри ҳисобланган қадимий ва навқирон шаҳарда бўладиган иккинчи учрашувга қизиқиш янада кучли. Шарқ мамлакатлари билан бирга жаҳоннинг бошқа қитъаларидан ҳам беллашувда қатнашиш, иштирок этиш, Шарқ халқлари кўҳна маданияти ва санъатини ўрганиш мақсадида юртимизга келишни ният қилаётган ижрочилар, мусиқашунослар, олимлар сони тобора ошиб бормоқда.

Куни кеча республика Ташқи ишлар вазирлигининг қабуллар уйида ўтказилган матбуот конференциясида Маданият ишлари вазири Хайрулла Жўраев, Маданият ишлари вазирининг биринчи ўринбосари Отаназар Матёқубов, Ташқи ишлар вазири ўринбосари Эсон Мустафоев, «Шарқ тароналари» мусиқа фестивалини тайёрлаш ва ўтказиш дирекциясининг ижрочи директори Сайдамин Аҳроров, фестивал матбуот марказининг раҳбари Аҳмаджон Мелибоев маҳаллий ва оммавий ахборот воситалари ходимлари, агентликларнинг мухбирлари саволларига батафсил жавоб қайтардилар. Мутасаддиларнинг таъкидлашларича, иккинчи фестивал ишини оммавий ахборот воситаларида ёритиш ҳамда телетасвир орқали намойиш этишга жиддий тайёргарлик кўрилмоқда.

Матбуот ходимлари учун бундай учрашувлар фестивал давом этаётган кунлари ҳам мунтазам ўтказиб турилади.

Мангу лаҳза

ОЙБЕК БАҲРАМАНД БЎЛГАН ЭДИ...

Рукнни профессор Наим КАРИМОВ олиб боради

XX асрнинг биринчи чорагида мустақиллик учун курашган фидойиларнинг олдинги сафида Саидносир Миржалиловнинг ҳам муносиб ўрни бор.

1884 йили Туркистонда туғилган бу ажойиб зот ўз даврининг Чўлпон, Мунаввар қори Абдурашидов, Убайдулла Хўжаев, Заки Валидий, Фотиҳ Каримий сингари маърифий тимсоллари билан яқин дўст бўлган. Оддий оилада таваллуд топган Саидносир тадбиркорлиги, зукколиги, келажакни кўриш қобилияти туфайли тез орада йирик саноатчи, кўзга кўринган маърифатпарвар ва миллий истиқлол жангчиси сифатида шаклланган. Туркистонда очган кичик бир дўкони орқасида дастлаб пахта заводини, сўнг биринчи жадид мактабини очгач, Саидносир Тошкентга кўчиб келиб, Мунаввар қори бошлиқ тошкентлик жадидлар муҳитига қўшилган. Секин-аста сармоясини орттира бориб, Туркистоннинг бошқа шаҳарларида ҳам ўзининг савдогарлик, саноатчи ва маърифатпарварлик фаолиятини камол топтирган.

Уша даврда яратилган бир қанча асарлар, шу жумладан, Ҳамзанинг «Пушти гул» тўплами чиқишига ҳомийлик қилган. Дарвоқе, 1917 йил ёзида ўлим хавфи остида қолган Ҳамза Саидносир Миржалилов туфайли Туркистонда, унинг уйида жон сақлаган.

1917 йил октябрида Қўқонда Туркистон Мухторият ҳукуматининг эълон қилинишида С. Миржалиловнинг сармоядор, курашчи ва ташкилотчи сифатидаги хизмати оз эмас. Мухторият шафқатсизларча бостирилгач, унинг С. Миржалилов сингари нозирлари ўзбек тупроғидан қочишга мажбур бўлдилар. У Фарғона водийсида авж олган қирғинга чек қўйиш, болшевикларни тизгинлаш мақсадида дастлаб Самара шаҳрига бориб, оқ гвардиячиларнинг мувaққат ҳукуматидан, сўнг Туркияга бориб, ёш усмонлилар ҳукуматидан мадад олмоқчи бўлди. Кейин, 1919 йили эса, Беҳбудий билан бирга Туркия орқали Антанта давлатлари билан алоқа ўрнатишга интилди. Аммо Беҳбудийнинг Шаҳрисабзда қўлга олиниши ва қатл этилиши Тошкентда тузилган махфий режанинг рўёбга чиқишига имкон бермади.

1921 йили ватанига қайтган С. Миржалилов «Туркистон» савдо-саноат ширкатини тузиб, ундан келган фойда эвазига истеъдодли ёшларнинг Германияга ўқишга боришига моддий шарт-шароит яратди. Шу йиллари ташкил этилган «Кўмак», «Нашри маориф» жамиятларининг фаолияти унинг ғайрат-шижоати билан, айниқса, самарали бўлди. «Туркистон» ширкати орттираётган сармоя бўлажак ўзбек давлати учун моддий база бўлиши мумкинлигини сезган совет ҳокимияти дастлаб ширкатни тарқатиб юборди, сўнг С. Миржалиловни 1925 йил 12 декабрда қамоққа олиб, Соловецк оролларига юборди. Уч йиллик қамоқ муддатини ўтаган маърифатпарвар 1932 йили яна ҳибсга олинди. 1937 йили эндигина концентрацион лагердан қайтган, ҳали фарзандлари Зарифа, Шарифа, Зулфия, Муборак ва невaралари дийдорига тўйиб улгурмаган С. Миржалилов учинчи марта қамоққа олинди ва ўша йилиёқ отиб ташланди.

С. Миржалилов буюк адибимиз Ойбекнинг қайнотаси эди. Ойбек 1937 йил бошларида қамоқдан қайтган қайнотасини ўз уйида «сақлаган»и учун не-не даккиларни емади. Аммо у тўплаган ноёб китобларни ўқиб ва шу китоблардан баҳраманд бўлган ҳолда «Навоий» романини яратди. Буюк адибнинг бу ва «Улуғ йўл» романларида Саидносир Миржалиловнинг шахси ва ҳаётига хос айрим жиҳатлар меҳр билан тасвирланган.

Соловецк оролларидан озод қилинган бўлса-да, С. Миржалилов Ўзбекистонда яшаш ҳуқуқидан маҳрум этилган эди. Шунинг учун ҳам у қозоқ даштларига туташ Бийск шаҳрида бирмунча муддат яшади. Меҳридарё инсон ҳаётининг ана шу машаққатли йилларда ҳам маҳбус ватандошларига мадад қўлини чўзиб, уларнинг мушкулларини енгиллаштиришга ҳаракат қилди.

Сиз кўриб турган сурат ҳам Бийскда олинган. Унда Саидносир Миржалилов (ўнгда) ва чустлик биродари келажакка ишонч тўла кўзлари билан сизга боқиб турибдилар.

Ёзувчилар уюшмасида

АДИБЛИК МАСЪУЛИЯТИ

Миллатимиз маънавиятини юксалтиришда, халқнинг маданий, руҳий эҳтиёжларини қондиришда, айниқса, ёшларда Ватанга муҳаббат ва келажакка ишонч туйғусини тарбиялашда адибларнинг хизмати катта. Баъзи танқидчилар адабиёт тарбия воситаси эмас, дея адабиётнинг инсон камолоти йўлидаги вазифасини инкор этишади. Тўғри, адабиёт инсонни тарбияламайди, лекин шахсни баркамолликка етаклайди, руҳни тозалайди, жамиятни эзгуликка йўналтиради. Аслида тарбия билан адабиётнинг вазифаси битта. Ахир адабиёт деган тушунчанинг ўзаги «адаб», «одоб» сўзидан олинган-ку.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида бўлиб ўтган фаоллар йиғини адабиётнинг худди шундай асосий масалаларидан бирига бағишланди. Йиғинда ёзувчи ва маънавият, ёзувчи ва ижод, ёзувчи ва халқ мавзуидаги муаммолар муҳокама этилди.

Йиғилишни Ёзувчилар уюшмаси раиси Абдулла Орипов очди. Абдулла ака сўзида маънавият, ижод, ёзувчиларнинг бугунги вазифалари, бурч ва масъулиятлари ҳақида фикр юритди. Ватанимиз мустақиллигининг 8 йиллигини муносиб кутиб олиш тадориги ҳақида сўзлади.

Ёзувчиларимиз ўз бадиий асарлари, ижтимоий ва адабий-танқидий мақолалари билан чиқишлар қилмоқдалар. Бироқ бугун ўткир публицистик мақолалар ҳам ниҳоятда зарурдир. Жамиятнинг маънавий баркамоллигига эришишда ёзувчи публицистикасини ҳам аҳамияти катта.

Ҳозир вилоятларимизда кўплаб янги нашриётлар очилган. Баъзи ташкилотларнинг ҳомийлиги ва қўллаб-қувватлашлари йўли билан жуда кўп китоблар чоп этилаяпти. Бироқ бадиий жиҳатдан бағоят ночор китоблар ҳам оз эмас. Ахир бадиий жиҳатдан заиф асарлар чоп этилгани учун кимдир масъулият сезиши керак эмасми? Бадиий савияси паст асарлар аёвсиз равишда танқид қилиниши шарт. Бунинг учун ҳақиқий адабий танқид зарур.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг биринчи ўринбосари Йўлдош Сулаймон ёзувчиларнинг бугунги муҳим вазифалари ҳақида маъруза қилди. Ўзбекистон халқ ёзувчилари Ҳамид Ғулом, Иброҳим Раҳим, Мирмуҳсин, Ҳалима Худойбердиева, шоирлар Нормурод Нарзуллаев, Усмон Қўчқор, Рустам Мусурмон миллий мафкура ва ҳозирги адабий жараён, маънавият ва адабиёт, ёшлар тарбияси ва адиблар масъулияти ҳақида сўзладилар.

Йиғилишда Ўзбекистон Президенти девони масъул ходими, адабиётшунос олим Раҳмон Қўчқор сўзга чиқди.

Фаоллар йиғилишида Музаффар Аҳмад, Тўлқин Эшбек, Холдор Вулқон, Ашурали Боймуродов, Туроб Юсуф, Мунаввар Мансурова Ёзувчилар уюшмаси аъзолигига қабул қилинди.

Чаман ичинда бир гул...

4

Биз кимmиз?

ФАРҒОНАЛИК ЖАДИД ТАҚДИРИ

Туркистон истило қилингач, ўлкада капиталистик бозор муносабатлари шакллана бошлади. Ана шу жараёнда ўзбек миллий буржуазияси савдо-саноат эгалари ҳам шакллана борди. Чоризм маҳаллий буржуазиянинг пайдо бўлишини сира истамас эди. Маҳаллий миллат ичидан етишиб чиққан мулкдорлар табақаси охир-оқибатда ўз халқининг туб манфаатлари учун курашиши ҳақиқатга яқин эди. Шунга кўра рус чоризми ва буржуазияси ўсиб келаётган ўзбек маҳаллий буржуазиясининг сиёсий ҳуқуқларини чеклаб, унинг ривожланиши, иқтисодий жиҳатдан қудратли бўлиб кетишига тўсиқ қўйган эди. Лекин шунга қарамай қадим замонларда ҳам Буюк ипак йўлининг назоратини ўз қўл остида сақлаган, ҳунармандчилик буюмлари билан жаҳон бозорларини тўлдирган ота-боболаримиз юртида, мустамлака шароитида ҳам ишбилармон ва тадбиркор, Ватан ва миллат фидойиси бўлган кишилар етишиб чиқдилар. Шундай кишилардан бири Обиджон Маҳмудов эди. У ўзининг тижорат ишлари билан Россиянинг марказий ҳудудлари, Волгабўйи ва Кавказда бир неча бор бўлди. У ерлардаги ижтимоий-сиёсий ҳаёт, кишиларнинг турмуш тарзи, маданияти, қарашлари билан танишди. Туркистон мустамлакачиликнинг ёрқин намунаси эканлигини ўша кезларда англаб етди.

Энг аввало, у миллий сармояни озод этиш, уни миллатнинг равнақига хизмат қиладиган иқтисодий-маданий, маърифий соҳаларини вужудга келтириш, замонавий асосга қурилган ҳунармандчиликни ривожлантириш ва бошқа шу каби масалаларга асосий эътиборни қаратди. Шулар воситасида бутун куч ва ғайратини миллатни уйғотишга сарф этди. Обиджон Маҳмудов матбуотни миллий онгни ўстириш, маърифий камолотга етишишнинг муҳим омили деб билди. Унинг бевосита раҳбарлиги остида 1914 йил апрел ойидан эътиборан Қўқон шаҳрида Фарғона водийсида ўзбек тилидаги биринчи газета — «Садои Фарғона» нашр этила бошланди. Бунгача Фарғона вилоятида миллий тилдаги бирон-бир нашр йўқ эди. Бокуда чиқадиган «Янги иқбол» газетасидаги мақолаларининг бирида Чўлпон бу ҳақда бундай деб хабар берган эди: «... 1914 йил сана апрел ойи биз туркистонликлар учун бир «миллий байрам» дейинилмага лойиқ бир ой эди. Чунки апрелнинг 2 ёки 3 нда Ҳўқанд тужжорларидан муҳтарам Обиджон афанди Маҳмудоф ҳиммати ила «Садои Фарғона» исминда ҳафтада 3 дафъа нашр ўлинур бир ғазита чиқа бошлади. Бутун Туркистон бу ғазитани буюк бир шодлиқ ва суюнчи ила қарши олдилар».

О. Маҳмудов матбуотни халқни маърифатли қилиш, ижтимоий-сиёсий фаоллигини оширишнинг муҳим воситаси, деб билди. Шу мақсад йўлида ташкил этилган «Садои Фарғона» газетасининг 1914 йил 10 апрел 2-сонидаги «Ғазита надур ва на учун лозим» деб номланган мақоласида у бу соҳада ўз фикрларини шундай баён қилади: «... Бутун уммати Исломия аҳволи оламдан хабардор бўлиб ибрат олмоқ шарафига ноил бўлсунлар... Чунки ғазита ўқиган одам ҳар куни аҳволи оламдан хабардор бўлур».

Замонасида Фарғона жадидларининг пешқадами деб ном олган Обиджон Маҳмудов йирик сармоядор бўлса ҳам, илм-маърифатнинг қадрига етадиган, адабиёт ва санъатни севадиган ажойиб инсон эди. У Петербург университетини тамомлаган, халқимиз орасидан етишиб чиққан биринчи тоғ-кон муҳандиси эди. У 1914 йилнинг бошларида Қўқонда босмахона ташкил қилади. Унда дастлаб ўзбек тилида «Садои Фарғона», икки ойдан сўнг, рус тилида «Ферганское эхо» номли газеталарни нашр эттира бошлайди. У таҳририятга Қўқоннинг ўша пайтдаги йирик жадид адиблари Ашурали Зоҳирий, Иброҳим Даврон, Нурий Усмоний, А. Ибодий ва бошқаларни жалб этган. Газета нафақат Туркистонда, балки Россия мусулмонлари орасида ҳам машҳур бўлган. Мухбирларнинг саъй-ҳаракатлари билан газетада адабий-бадиий, сиёсий-иқтисодий, илмий-тарбиявий мавзулардаги мақолалар ва бадиий асарлар эълон қилинган.

Газета жадидчилик ғояларининг жарчиси бўлиб майдонга чиқди. Унинг саҳифаларида илм-маърифат улуғланган, янги услуб мактаблари тарғиб қилинган, бидъат-хурофотлар, халқимиз орасидаги зарарлик ва нохуш одатлар — ароқхўрлик, тамаки чекиш, дабдабали тўйлар қилиш, исрофгарчиликлар кескин танқид қилинган. «Садои Фарғона»нинг 123 та сони чиққан. У Туркистон, хусусан Фарғона, жадидчилик ҳаракати тарихини ўрганишда муҳим манба бўла олади. Унинг саҳифаларида чоп этилган асарлар улуғ мақсадга — мустамлакачилик кишанлари исканжасида азоб чекаётган Туркистон халқини асрий уйқудан уйғотишга, миллий уйғониш ишига хизмат қилди.

О. Маҳмудов ишбилармон саноатчи, тадбиркор инсон эди. У 1906 йил Қўқон шаҳрида ташкил топган савдо-саноат биржа жамиятининг ҳам аъзоси бўлган. У миллат тараққиёти йўлида нимаики хайрли иш бўлса, албатта унга бош қўшди. Чоризм мустамлака аппаратига қарши якка-якка кураш олиб бориш мумкин эмаслигини тушунган ҳолда, тараққийпарвар кучларни бирлаштириб, кенг миқёсда ижтимоий-сиёсий фаолият олиб борди. Архив ҳужжатларидан маълум бўлишича, у «Ғайрат» жамиятининг фаол аъзоларидан бири бўлган. Жамиятнинг баъзи йиғилишлари бевосита унинг уйида бўлиб турган.

О. Маҳмудов вужудга келаётган ўзбек буржуазиясининг вакили эди. У ҳам барча жадидлар қатори мустақиллик учун кураш жараёнида иқтисодий мустақилликка эришиш масаласига алоҳида эътиборни қаратди.

Шу боис иқтисодий мустақилликка эришмасдан туриб сиёсий, ҳуқуқий, маданий ва диний соҳаларда мустақилликка эришиб бўлмаслигини яхши англаб етган эди. Мустамлакачи ҳукумат маҳаллий буржуазия мавқеининг ўсишига қарши бўлган бир чоғда, у иқтисодий соҳаларда ҳам муваффақиятларга эришди. Ўзи нашр этган «Садои Фарғона» газетасида иқтисодий соҳага оид бир неча мақоласини эълон қилди.

Газетадаги «Эски баракатлик савдогарчилик» мақоласида тижорат, унинг ўтмишдаги мавқеи, ўзига хос хусусиятлари, афзалликлари тўғрисида маълумотлар берган. Муаллифнинг ёзишича, илгариги замонларда савдогар аҳли нуфузли табақа сифатида жамиятда ўз ўрнига эга бўлган. Бирор кишининг бошига иш тушиб, пул сўраб келса, миннатсиз ёрдам беришни улар ўз бурчлари деб билганлар: «...Лекин бирор тийин просент деган нарса йўқ эди: балки қарзи ҳасана тариқа ила берур эдилар».

Муаллиф маҳаллий савдогарчилик ҳалоллик, одиллик асосига қурилганлиги учун ҳам баракотлик бўлиб, халқ учун фақат наф келтирганлигини, савдо-судхўрлик капиталининг кириб келиши билан эса иқтисоднинг бу соҳаси ҳам издан чиқиб, оқибат натижада кўплаб муаммоларни келтириб чиқарганлигини кўрсатиб ўтади: «...Шу афьоли ҳасана ҳосиятидан ҳар ишда баракот ҳам кўб эди. Фақат йигирма беш йилдан буён Фарғонада уч-тўрт хил қоида чиқди, ҳар иш боғланди. Муруввати инсоният деган нарса, манфаати шахсия деган худбинликка мабдил бўлди.»

Аср бошида ўлкамизда «Ака-ука Шлосберг», «Кноп», «Ака-ука Степун» фирмалари, Москва ҳисоб банки, Рус — Хитой банки, Рус — Осиё банки ва бошқалар фаолият кўрсатганлар. Ўлкага капиталистик иқтисодий муносабатларнинг кириб келиши, адолатсизлик ва суистеъмолчиликлар халқнинг тобора тинка мадорини қурита бошлаганлиги ҳақида у бундай деб ёзади: «Оқча керак бўлса Фарғонага кел ва юринглар деб бир неча кунда 25 фирма, 10 банк, 5-10 комиссионный контуралар очилуб, ўн, йигирма тарафдан оқчани тортавердилар... банк ва фирмалар фақат низомга тўғри келтуруб ишларини ўзлари хоҳлаганларича қилуб қанча инсофсизлик қила билсалар қилдилар...» О. Маҳмудов тадбиркор шахс бўлгани сабабли ҳам иқтисодий масалаларга, хусусан маҳаллий саноат, савдо ва ҳунармандчиликка катта аҳамият берган. У ўзининг «Садои Фарғона»даги мақолаларидан бирида қоғоз ишлаб чиқариш ҳунармандчилигига тўхталиб, бу ҳақда ўз фикрларини баён этган. Муаллиф қадим замонлардан бери ўлкадаги китобат ва сарой ишлари учун ишлатиладиган қоғозлар Россия ва Хитойдан келтирилган эмас, балки Туркистоннинг ўзида, айнан Қўқоннинг ўзида ишлаб чиқарилар эди, дейди. Бу қоғозлар арзон ҳам эди. Қоғоз асосан Қўқоннинг Мўйи Муборак деган мавзесида ишлаб чиқарилган бўлиб, илгарилари бу ерда 10-15 атрофида қоғоз обжувозлари ишлаб турган. Лекин кейинчалик бундай обжувозлар сони камайган. Қоғоз ишлаб чиқаришнинг йўқ бўлиб кетишидан ҳавфсираган О.Маҳмудов ҳукумат раҳбарларини миллий ҳунармандчиликнинг ушбу тури ривожига аҳамият беришга чақиради: «Балки ҳукуматга бир яхши фойдалик иш бўлиб қолса ҳам ажаб эмас...яна беш — ўн йил аҳамият бериб шул ишни очмасалар, эҳтимолки назардан шул касбға айб бўлуб кетса ҳам ажаб эмас».

Феврал инқилобидан кейин Туркистондаги турли ижтимоий-сиёсий кучлар ва оқимларнинг мустақиллик учун интилиши кескин, очиқдан-очиқ сиёсий тус олди. Миллий зиёлиларимиз ҳам ўз кураш тактикаларини ўзгартирдилар. Бу кураш жараёнида Фарғона тараққийпарварларининг пешқадами Обиджон Маҳмудовнинг ҳам ўз ўрни бор. У Туркистон ўлкаси Ижроия Комитетининг 1917 йил 10 апрелдаги съездида фаол иштирок этиб, бўлаётган ижтимоий ўзгаришларни оммага қандай қилиб етказиш хусусида ўз таклифларини билдирди. Мазкур даврда Туркистон тараққийпарварлари ўзларининг барча орзу-умидлари амалга ошишини Туркистон ўлкаси ва Россия таъсис мажлислари билан боғлаган эдилар. Лекин тарихий ва сиёсий воқеаларнинг бошқача тус олиши бунга имкон бермади. Октябр тўнтариши уларнинг ўз тактикаларини бир оз ўзгартиришга мажбур қилди. 1917 йил 15-22 ноябр кунлари Тошкентда болшевик ва эсерлардан иборат И. Колесов бошчилигидаги Туркистон халқ комиссарлари совети тузилди. Бу ҳукумат дастлабки кунлардан эътиборан ўзининг шовинистик, мустамлакачилик, маҳаллий халқларни ҳокимиятга яқинлаштирмаслик, зўравонлик, миллий ва диний урф-одатларни менсимаслик каби ўз сиёсатини амалга ошира бошлади. Бундан норози бўлган Туркистон ўлкасининг маҳаллий аҳолиси вакиллари 1917 йил 26-29 ноябр кунлари Қўқонда Ўлка мусулмонларининг 1V фавқулодда қурултойига тўпландилар ва Туркистон мухториятини ташкил этдилар. Ушбу ҳукумат таркибида О. Маҳмудов ҳам бўлиб, у озиқ-овқат нозири вазифасига сайланади. Орадан кўп ўтмай — 1918 йил феврал ойида Туркистон мухторияти болшевиклар томонидан зўрлик билан ағдарилади. Шундан сўнг, жадидларнинг бир қисми ўз ғоя ва мақсадларини шўро ҳокимияти идораларидаги амалиётлари орқали амалга оширмоқчи бўлдилар.

О. Маҳмудов 1918 йилда Москвада пахтачилик бўйича мутахассис сифатида ишлайди. Сўнгра Туркистон Марказий Ижроия Қўмитасининг мухтор вакиллиги қошидаги матбуот бўлимини бошқаради. Кейинчалик бу ердан Ташқи муносабатлар бўлимининг ахборотчиси сифатида Туркистонга юборилади. 1920 йилнинг апрел-май ойларида Фарғона вилоятида волост ва қишлоқ советларини ташкил этишда иштирок этади. Сув муаммоларини тартибга солиш комиссиясида фаолият олиб боради. Унинг иштирокида Тошкент ва Қўқон шаҳарларида Шарқни озод қилиш уюшмаси тузилади. Қўқон Инқилобий Қўмитаси томонидан 1920 йил 11 майда унга сувдан фойдаланишни тартибга солиш ва нон таъминотини бошқариш ишлари топширилди. 1921 йилнинг 15 майида Туркистон Марказий Ижроия Қўмитаси уни яна Фарғона вилоятида иш олиб бориш учун юборади. Бу пайтда у Шарқ халқлари кенгаши аъзоси эди. 1922 йилда О. Маҳмудов Бухоро Халқ Совет Республикаси савдо ва саноат нозирлигининг ташқи савдо бўлими хизматчиси вазифасида ишлаган. Ўша йили феврал ойида Б.Х.С.Р ташқи савдо бўлимидан Тошкентга РСФСР ташқи савдо халқ комиссарлигининг Ўрта Осиёдаги вакиллиги билан музокаралар олиб бориш учун махсус топшириқ билан келади. 1923 йилда Москвада бўлиб ўтган Бутунроссия қишлоқ хўжалик кўргазмасида Фарғона вилоятидан топилган тоғ қазилмалари намуналари билан иштирок этади. У ҳақда хориждаги ватандошларимиз ҳам ижобий фикрлар билдирганлар. Жумладан, Шаҳобиддин Яссавийнинг «Туркистоннинг аччиқ ҳақиқатлари» китобида бундай дейилади: «Обиджон Маҳмуд Туркистон муборизларидан мунаввар бир ёзувчидир. 1914 йил Ҳўқандда «Садои Фарғона» исминда жарида нашр қилуб, миллатни бирлигина чақирмоқда бўлғон. Ёйим эса Туркистон бўйлаб кўпгина мутолаа қилғувчиларга эга эди.

1915 йилда ҳам «Тирик сўз» исминда сиёсий итоатлар нашрига жарида чиқоруб ёймоқда бўлғон Обиджон Маҳмуд истеъморчи империолист руслар тарафидан мамонеъатларга учраб, «Садои Фарғона» ва «Тирик сўз» дегон миллий жаридалари мусодара бўлди. Обиджон Маҳмуд эса доимо охранка кўз қарамоғинда бўлуб, қалам тебратушдан қолди. Обиджон Маҳмуд неча маротаба террор охранка ҳибсхоналарида ҳам қолмиш».

Атоқли маърифатчи фидойи инсон бутун умрини эл-юрт равнақи учун хизмат қилишга бағишлаган эзгу ишлари авлодлар хотирасидан асло ўчмайди. Обиджон Маҳмуд 1936 йилнинг 21 ноябрида 78 ёшида вафот этди.

Тоҳиржон ҚОЗОҚОВ,
ЎзРФА Тарих институти кичик илмий ходими

ДУРДОНАЛАР САРАСИ

Халқ ижоди — хазина

Республикамизга донғи кетган кўплаб санъаткорлар, таниқли хонандалар, ҳаваскор истеъдодлар, рассому ҳайкалтарошлар Халқ ижодиёти ва маданий-маърифий ишлар республика илмий-услубият марказига тез-тез ташриф буюриб, санъат ва маданият янгиликлари, амалга оширган ишлари, режалар ҳақида суҳбатлашадилар, фикр алмашадилар, баҳсларда янгиликлар туғилади.

Яқинда биз ана шу марказда эл ардоғидаги санъаткор, «Гавҳар» фольклор-этнографик халқ ансамбли раҳбари Ойхон Ёқубова билан бир пиёла чой устида суҳбатда бўлдик. Чеҳрасидан нур ёғилиб турган фариштали бу аёл бутун ҳаётини, куч ва истеъдодини шу ансамблнинг бўй кўрсатишига, ўсиб-унишига бахш этди. Ансамблнинг «Гавҳар» деб номланишида рамзий маъно бор. Ойхон опа тикувчи, тўқувчи, талаба, оддий ишчилар орасидан юрагида ўти, дилида истеъдод ғунчаси борларини саралаб, ансамблга тўплади. Шу кунларда ташкил топганига ўн йил бўлган «Гавҳар» ансамбли турли фестиваллар, кўрик-танловлар, ранг-баранг маданий тадбирларда фаол иштирок этди, халқ олдида юзлаб концертлар берди.

— Саккизинчи синфда ўқирдим, — деб хотирлайди Ойхон опа, — Янгибозор даҳасига кимсан Ҳалимахоним Носирова келибди, деган гап тарқалди. Оналаримиз Ҳалимахонимни «Ўзбекистон булбули», деб таърифлашарди. Бутун янгибозорликлар Ҳалимахоннинг концертини катта соғинч ва иштиёқ билан тинглаб, томоша қилдилар. Санъаткорнинг қўнғироқдек овози, қўшиқларининг бетакрор жилоси, куйлаш маҳорати йиғилганларни мафтун қилди. Бу опа билан биринчи учрашувим эди.

Кейинчалик Ойхон Ёқубова Ҳалима Носирова билан биргаликда турли вилоятларга, қўшни республикаларга гастролларга борди. Таниқли санъаткор ижодига, санъатига ихлос қўйди. Устознинг ижодий лабораторияси унга мактаб бўлди. Ойхон опа тўплаган тажрибаларини ўз ўрнида «Гавҳар» ансамбли фаолиятида қўллади. Ансамбл аъзолари куйлайдиган «Қошгинамнинг қароси...», «Ёрим кетоман дейди...» каби ўнлаб лапар, қўшиқ ва айтишувларни мухлислар мароқ билан тинглайдилар.

Ансамбл репертуарини янги-янги халқ қўшиқлари, лапарлар билан бойитиб боришда Ойхон опа ҳамиша халққа, унинг бой тажрибасига суянади, керакли мавзуни халқнинг ўзидан олади. Уларга сайқал бериб, яна халққа қайтаради. Бундай пайтда Ойхон опа яна устозлар — Ҳалима Носирова, Мукаррам Турғунбоева, Жўрахон Султонов, Гавҳар Раҳимова ва бошқаларнинг ижод бисотларига мурожаат қилади. Ансамбл тузиш ғоясини ҳам аслида Ҳалима Носирова айтган ва бу ишда ёрдамини аямаслигини билдирган эди.

Халқ термаларидаги донолик, лапарлардаги зукколик, қўшиқлардаги самимий, содда туйғулар ифодасини ансамбл аъзолари меъёрига етказиб куйлашга ва тингловчи қалбига гоҳ равон, гоҳ ўйноқи, гоҳ шўх оҳангда оқиб киришга эришиб, олқишлар олмоқдалар.

«Гавҳар» Наманган вилоятида «Гул байрами»да қатнашиб, етакчи ўринлардан бирини олган бўлса, Ўрта Осиё ва Қозоғистон республикалари «Алла» ижрочилари кўрик-танлови ғолиби бўлди. Ансамбл ҳар йили Ўзбекистон мустақиллигига бағишланган тантаналарда қатнашади. Муҳими, бу ансамбл аъзолари ҳар бир миллат алласини ўша тилда маромига етказиб ижро этадилар.

Халқ ижодиётининг ажралмас бир қисми бўлган фольклор санъати ривожига баракали ҳисса қўшиб келаётган «Гавҳар» бадиий жамоаси аъзоларининг самарали меҳнатларини инобатга олиб, Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги қарорига биноан 1990 йил «Халқ ҳаваскорлик жамоаси» унвони берилди. «Гавҳар»нинг Хайрихон Каримова, Нортожи Шерқўзиева, Саида Холмирзаева, Раҳбар Устаматова, Умри Исаева, Гулбу Йўлдошева, Жамила Зокирова, Тўғон Қодирова, Зоя Холиқова, ёшлардан Раъно Эгамбердиева, Ривожиддин Исломов, Комила, Камола, Тожихон, Дилбар, Робия, Ойбек ва бошқа ўнлаб аъзолари санъатдан, куй-қўшиқ ва рақсдан ўзларини айри тасаввур ҳам қилолмайдилар. Улар эл орасида кенг тарқалган, аммо кейинги йилларда унутилиб бораётган халқ қўшиқларини, миллий урф-одатларимиз, қадриятларимизни, лапар, айтишув, шеърхонлик каби урфларни тўплаш, халқ орасида кенг тарғиб қилиш йўлида изланмоқдалар. «Ойнадан қаранг», «Санингдек тоза гул...», «Сочим учи қўнғироқ» каби халқ қўшиқлари шулар жумласидан. Халқимизга манзур бўладиган қўшиқларни топиш, ўрганиш, севги ва садоқат, вафо ва муҳаббатни, «Келин салом», ёр-ёр, Наврўз, сумалак маросимларини қўшиқлар орқали элга манзур қилиш «Гавҳар»нинг асл мақсадидир. Зотан, «Гавҳар — асли дурдоналар сараси», деб халқимиз бежиз таъриф бермаган.

«Гавҳар»дек дурлар сараси бўлган ансамблни камолот йўлларига олиб ўтишда унинг жонкуяр мураббийси Ойхон Ёқубовага ғайрат, қувват ва омад ёр бўлишини тилаб қоламиз.

Муҳаббат ТУРОБ қизи

Янги томоша

«МЕНИНГ ШОТЛАНДИЯЛИК ДЎСТИМ»

«Ўзбектелефилм» студияси ижодкорлари Мирзааҳмад Олимов сценарийси асосида (саҳналаштирувчи режиссёрлар М. Мирзааҳмедов ва Н. Кузнецова) «Менинг шотландиялик дўстим» деб номланган фильмни суратга олдилар.

Куни кеча ана шу филмнинг тақдимоти ва ижодкорлари билан учрашув бўлди. Филм болалар ва ўсмирларга мўлжалланган бўлиб, болаларнинг табиатга меҳри, ҳайвонот оламига қизиқишлари, улардаги беғуборлик, тиниқ туйғулар ҳаяжонли лавҳаларда берилган. Асосий ролларни Азиз ва Лазиз Пўлатовлар, Дониёр ва Даврон Эргашовлар, Муҳаммадсоли Юсупов, Ғуломқодир Собиров ва бошқалар ижро этганлар.

Асарнинг томошабоп чиқишида саҳналаштирувчи оператор Акмал Умарбеков, бастакор Владимир Барамиков хизматларини таъкидлаш жоиз. Ҳайвонларга овоз беришда режиссёр Комил Турсунбоев бошлиқ ижодий гуруҳ астойдил тер тўккан.

МАҲОРАТ СИНОВИ

Аввал хабар қилганимиздек, 26-28 июл кунлари Элликқалъа туманида Отажон Худойшукуров хотирасига бағишланган хонандаларнинг биринчи республика кўрик-танлови бўлиб ўтди. «Қамбарнинг олтин сози» деб номланган кўрик-танлов Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги, Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси ва Элликқалъа туман ҳокимлиги томонидан ўтказилди.

Отажон Худойшукуров халқ севган санъаткор, самимий инсон, санъатимизнинг жонкуяри эди. Халқнинг унга юксак эҳтироми танлов кунларида яна бир карра намоён бўлди. Туман маркази — Бўстон шаҳридаги кўчалардан бирига Отажон Худойшукуров номи берилди. Шаҳардаги «Санъат саройи» олдига санъаткорнинг катта бюсти қўйилди. Тўрткўл шаҳридаги у яшаган хонадон уй-музейга айлантирилди. Ноширлар ҳам ушбу анжуманга тайёргарлик билан келишди. «Чўлпон» нашриёти у ҳақдаги хотира, эсса-суҳбатларни жамлаб «Қўш соҳил булбули» деб номланган китоб ва «Отажон Худойшукуров» портретини нашрдан чиқарди.

Танлов олдидан санъаткор руҳига у сўнгги маскан топган Норимжон ота қабристонида қуръон тиловат қилинди. Кўрик-танлов юртимизда Отажон Худойшукуров издошлари кўп эканлигини кўрсатди. Унда республикамизнинг турли вилоятларидан келган 45 хонанда беллашди. Танлов икки босқичда ўтказилди. Биринчи босқичда хонандалар — эркаклар учун Тани мақомидан сегоҳни таронаси билан, аёллар учун «Самарқанд ушшоғи» ёки «Феруз 1»ни ва И. Юсупов сўзи, О. Худойшукуров мусиқаси билан «Жайҳун шамоллари» қўшиғини ижро қилиш шарти қўйилди. Иккинчи босқичда эркак хонандалар «Насруллойи» ёки «Тошкент ироғи»ни, аёл хонандалар «Гулузорим» ёки «Эшвой»ни, шу билан бирга О. Худойшукуров ижро этган ашула ёки ихтиёрий танланган асарни ижро этиши белгиланди.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Ўлмас Расулов бошчилигидаги танлов ҳайъати аъзолари икки кун давомида 35 ёшгача бўлган кўрик-танлов иштирокчиларини синовдан ўтказдилар. Иккинчи босқичга 45 хонандадан 14таси танлаб олинди. Ғолиблар иккинчи босқич иштирокчилари орасидан аниқланди. Ҳайъат қарорига кўра танловнинг Гран приси — енгил автомашина ҳеч кимга берилмади. Иккита биринчи ўрин — видео жуфтлик ва Биринчи даражали диплом бухоролик Соибжон Ниёзов ва хивалик Равшан Матёқубовга насиб этди. Иккита иккинчи ўринни хоразмлик Санобар Қиличева ва Ортиқ Ортиқов эгаллашди. Иккита учинчи ўрин Ғафур Эшчонов ва Худойберган Худойбергановга берилди. Булардан ташқари, танлов иштирокчиларига Қорақалпоғистон Республикаси, Элликқалъа тумани, Хоразм вилояти, Тошҳовуз вилояти ҳокимликлари, ташкилотларининг рағбатлантирувчи ҳамда ҳомийлик мукофотлари ҳам топширилди.

— Танловда ёш хонандаларнинг қўшиқларини овоз кучайтиргич асбобларисиз эшитдик. Бу бизга ҳақиқий овозни, мусиқанинг қай даражадалигини аниқлашга имкон берди, ўзига хос маҳорат синови бўлди, — дейди ҳайъат раиси Ў. Расулов. — Айни пайтда, танлов юртимизда О. Худойшукуровнинг муносиб издошлари борлигини кўрсатди. Уларнинг аксарияти ёш эканлиги бизни эртаги кун санъатимиз равнақига умидлантиради. Гап уларнинг етук санъаткорлар тарбиясини олишида.

— Кўрик-танлов яна бир нарсани яққол намоён этди. Ёшларимизда Отажон Худойшукуровнинг санъатидаги йўлларни эгаллашга интилиш ниҳоятда кучли, — дейди ҳайъат аъзолари — Ўзбекистон халқ артистлари О. Отажонов ва М. Раззоқова. — Лекин бу борадаги билимлари етарли эмас. Шунинг учун О. Худойшукуров ижро қилган қўшиқлар ва мусиқа матнини китоб ҳолида нашр этиш керак. Бу хонанданинг хотирасини абадийлаштириш борасида ҳам муҳим иш бўлади.

Дарвоқе, бу кўрик-танловни ўтказишда Бўстон шаҳрида ташкил этилган «Халқаро Отажон Худойшукуров жамғармаси»нинг хизматлари катта бўлди. Халқимизнинг меҳр-саховати жамғарма фаолиятида ҳам ўз ифодасини топмоқда.

О. Худойшукуров улуғ санъаткор эди. У давраларда санъаткорларнинг ўзаро беллашувини, улардан халқ рағбат олишини жуда-жуда истарди. Етук санъаткорларнинг танловлари, кўриклари ўтказилишини хоҳларди. Лекин бундай танлов-кўриклар унга камдан-кам насиб қилди. Не бахтки, у орзу қилган, армон бўлган ишлар шогирдларига насиб этди.

К. МАТЁҚУБОВ

ТИНИМСИЗ МЕҲНАТ МЕВАЛАРИ

Куни кеча республикамизнинг бир гуруҳ ёш спортчилари Германиянинг Бовария штатида 23-25 июл кунлари бўлиб ўтган каратэ бўйича Жаҳон чемпионати халқаро мусобақаларида муваффақиятли иштирок этиб қайтишди.

Чемпионатда иштирок этган 23 давлат вакиллари орасида Англия, Франция, Япония, Испания каби нуфузли давлатлар жамоалари ҳам бор эди. Таъкидлаш жоизки, ниҳоятда кенг миқёсда бўлиб ўтган бу мусобақаларда республикамиз ёш спортчилари 6 та олтин медални қўлга киритдилар. Биз Ўзбекистон каратэ миллий федерацияси президенти Нурхон НАФАСОВ билан учрашиб, мазкур сафар юзасидан фикр алмашиш имконига эга бўлдик:

— Аввало шуни айтишим керакки, — дейди Н. Нафасов. — Бу нуфузли мусобақа жараёнида Ўзбекистон вакиллари сифатида ниҳоятда илиқ қарши олинганимиз, республикамиз байроғи ҳилпираганда, томошабинларнинг гулдурос қарсак чалиб, қўшиқлар айтиб кўзларига ёш олганликлари бизни тўлқинлантириб юборди. Ўзбекистондек давлатнинг вакиллари эканлигимиздан ғурурланиб кетдик. Ва айни пайтда бу ғурурни оқлашга астойдил ҳаракат қилдик.

Бундай мусобақаларда илк бор қатнашишимиз эмас. Аммо ҳар сафар бундай учрашувлардан мен бироз қониқмай қайтаман. Сабаби, бизнинг имкониятларимиз жуда катта, она юртимиз шаънини ҳимоя қилиб, ўзбекнинг номини дунёга танитиш учун эса бирор дақиқа тинмай, ғалабалардан эсанкирамаган ҳолда, доимо олдинга қараб интилиш керак.

— Дарҳақиқат , сизнинг бу борада ниҳоятда талабчан, ҳатто айрим пайтларда бироз қаттиққўлроқ эканлигингиз ҳақида шогирдларингиздан эшитиб қоламиз...

— Биласизми, каратэ айнан мана шундай ёндашувни талаб этадиган, ниҳоятда жиддий спорт. Ўзингиз бир ўйлаб кўринга, агар мана шундай талабчанлик бўлмаганида бугунги кунга келиб эришилган натижаларни кўриш мумкин бўлармиди? Шунинг учун ҳам биз ўша чемпионатда яхши кўрсаткичларга эриша олдик.

Аввало айтиш керакки, чемпионатда Европанинг энг нуфузли жамоалари қатнашишди. Ҳамманинг кўзлаган мақсади фақатгина ғалаба. Бу эса боя айтиб ўтганимиздек, кучли, тинимсиз меҳнатни талаб этади. Буни қарангки, ўша тиришишларимиз эвазига бизнинг болаларимиз Аъзам Абдумавлонов, Элёр Дадамирзаев ва Отабек Қосимовларга омад кулиб боқди ва ғалаба қўлга киритилди. Умум-команда мусобақаларида ҳам, 13 ҳамда 16 ёшлилар орасида омад бизнинг йигитларга кулиб боқди. Бу мусобақа яна бир бор ҳали имкониятимиз катта, шу билан бирга муваффақиятларнинг асоси узлуксиз меҳнатда ва мустаҳкам интизомда эканлигини исботлади.

Севара ЖЎРАЕВА
суҳбатлашди

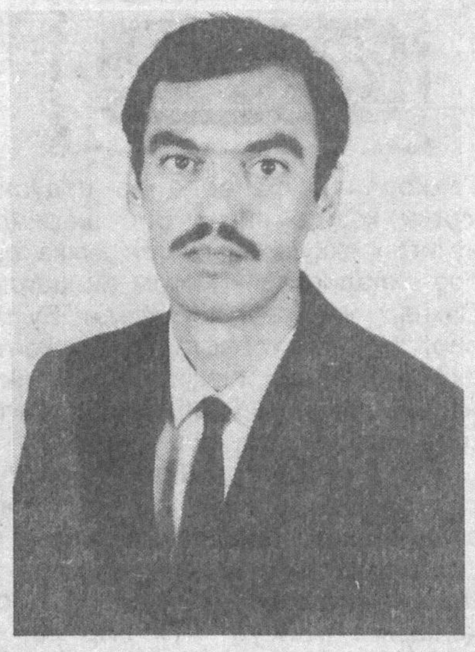

Бобур БОБОМУРОД

АЁЛ

Осмон қувват бургут, сор учун,
Ҳамроҳ мадад тулпор, нор учун.
Ватан азиз ҳар ҳушёр учун —
Эр сув кечмас номус, ор учун,
Бу дунёда аёл бор учун.

Вафо рамзи дебон ҳайкаллар —
Оқсаройлар, Тожмаҳаллар,
Нурли қўшиқ, ўтли ғазаллар —
Яратилган бир хумор учун,
Бу дунёда аёл бор учун.

Гул қизарар рашкда қизлардан,
Ҳурлар юрар Сизнинг излардан.
Ой кутилмас қочиб бизлардан —
Сўз тугамас мадҳи ёр учун,
Бу дунёда аёл бор учун.

Онаизор шеваси — ҳаёт,
Сулув дилдор ившаси — қанот,
Мафтун кўнгил меваси — баёт...
Муҳаббат бор — хаёл бор учун,
Бу дунёда аёл бор учун!..

«ТИТАНИК»

Видо айтар менинг юрагим...
(«Титаник» кинофилмидаги қўшиқдан)

Кема чўкар, қўққисдан, гўё —
Ханжар еди ногоҳ курагим.
Кўз ўнгимда дарз кетди дунё —
Видо айтар менинг юрагим.

Бойлик чўкар, ҳашамат чўкар,
Ҳасад чўкар, хушомад чўкар.
Не-не гўзал, хушқомат чўкар —
Видо айтар менинг юрагим.

Дил ачинмас оққан зарларга,
Ўлим шайдир мудом чорларга.
Тақдир ташлар кунда жарларга —
Видо айтар менинг юрагим.

Кўнгил қўймас, куяр барибир,
Дийдам юмшаб, хун бўлар бағир.
Севишганда не гуноҳ, ахир!..
Видо айтар менинг юрагим.

Дунё номли кўҳна иморат,
Туйғулардан асли иборат.
«Титаник»да чўкар муҳаббат —
Видо айтар менинг юрагим.

ШЕЪРИЯТ ҚАСРИ

Аста чертдим эшикни чўчиб,
Остонада турганимча тек,
Қарадилар сал қия очиб,
Қарадилар, кўрмадилар лек.

Кетолмасдан туравердим мен,
То ўзимга келгунча сал-пал.
Девор бўйлаб юравердим мен,
Дилимда ишқ, тилимда ғазал.

Яна келдим хаёлим оқиб,
Эшик эса ҳамон турар берк.
Қарайдилар дарчадан боқиб,
Қарайдилар, танимаслар лек...

Бухоро

ПАРВОЗИНГИЗ БАЛАНД БЎЛСИН

Адабиётнинг ривожланиши, истеъдоднинг камол топиши ва адабий жараён ҳаракати учун, аввалам бор, адабий муҳит зарур. Адабий муҳит тушунчаси жуда кенг. Икки адибнинг ўзаро суҳбатидан тортиб, катта мушоирагача, маълум бир адабий гуруҳ фаолиятидан тортиб, дунё миқёсидаги юксалишларга қадар барча адабий воқеалар адабий муҳит қамровига киради.

Шу маънода, мана, уч йилдан буён Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Жиззах вилояти ва Зомин тумани ҳокимликлари саъй-ҳаракатлари билан ўтказилаётган ёш ижодкорларнинг анъанавий Зомин ижодий кенгаши ҳам мустақил юртимиз адабий муҳитида содир бўлаётган муҳим воқеалардан биридир.

Бугун озод ва обод Ватанимизнинг барча вилоятларидан ижодий парвозга кўтарилган ёшларимиз Зомин тоғлари томон қанот қоқмоқдалар.

Биз уларнинг парвозлари Зомин тоғлари чўққиларидан ҳам баланд бўлишини тилаймиз.

Раъно АМИНОВА

КЎЗЛАРГА ИШОН

Сўзларга ишонма!
Ишонма, Қалбим!
Сўзлар алдоқчидир.
Сўзлар мунофиқ.
Сўзларга ишониб,
минг бор алдандим,
Сўзлар туйғуларга келмас
мувофиқ.

Ялтироқдир улар,
Сўзлар сафсата.
Сергаплик яланғоч кўнглидан
нишон.
Қалбнинг ойинаси Кўздир албатта,
Кўзлар алдамайди. Кўзларга ишон!

Ўтиб кетди зув этиб фурсат,
Тараддудга тушдинг ногаҳон.
Бирдан йиғлаб юборди тоқат,
Қақшаб қолди садоқат пинҳон.

Кузатишга чиқолмайман мен,
Вужудимдан, оҳ, кетди дармон.
Югуради ёноқларимдан,
Ўзанига сиғмаган армон...

ИККИ ҲОЛАТ

Сен кўриндинг...
Қадамлар шошар.
Алдамайди қалбимни ишонч,
Кўзларимдан дарёдек тошар,
Ўзанига сиғмаган қувонч.

Юрагимиз сирлашар сўзсиз,
Нигоҳларим силайди юзинг.
Чарақлайди гўё қўш юлдуз —
Соғинчини яширмас кўзинг.

УМИД ЧЕЧАГИ

Фасли хижрон қалбимга кирди,
Қор тагида қолди юрагим.
Шунда секин қалбимда унди,
Бойчечагим — умид чечагим.

Қорни ёриб чиқдинг жилмайиб,
Офтоб бўлиб дилни ёритдинг.
Чекинди-ю ҳижрон мунғайиб,
Тафтинг билан ғамни эритдинг.

Қалбда баҳор қилди тантана,
Шаббодада нафис тўлғондинг.
Сен сабабчи бўлдинг-у яна,
Қалбда ҳаёт завқи уйғонди.

Тўрткўл

Нигора ЙЎЛДОШЕВА

ИҚРОР

Сиз қочоқсиз...
Марғилоннинг йўлларидан
қочган бегим,
Бизга шунча бегонами Тошкан,
бегим.
Нетай сизнинг кўзларингиз
очилмади,
Бу гулшаннинг боғларида
шошган бегим.

Сиз қочоқсиз...
Неча йиллик ишқ ўтининг,
Оловида райҳонларим қуриб
битди.
Тўлғоқлари кетмас тунда
оловландим,
Боғимизда тарс ёрилди
анорларим.

Энтикмайман, югурмайман
келдингиз деб,
Икки айвон аросига дунё
қурдим.
Кўксингизга эмас, нетай
афсус, бегим,
Ҳувиллаган дарвозага бошим
урдим.

ТУШ

Бу оқшом ўзгача
Бу оқшом гўзал,
Туннинг қучоғига
кириб келди ой.
Сизнинг кўзларингиз
қандай чиройли,
Сизнинг кўзларингиз
энг чиройли ой.

Бу оқшом ҳатто
Қадамингизда
ялтирайди олам
тиниқ бойчечак.
Илк бора кўксини
тунларга тутди,
Илк бора ўзини
унутди чечак.

Кўлларимни чўздим
ойдин фалакка,
Бир тоза, бир оний
қўшиқлар айтдим.
Туннинг саҳнасида
мукаммал борлик,
Борлигингиз учун
раҳматлар айтдим.
Сиз эса паришон
чўмиб хаёлга,
Бир беғам бепарво
кулиб кетдингиз.
Елкангизга илиб
КОСТЮМИНГИЗНИ
Тушларимдан секин
чиқиб кетдингиз.

МЕН БИР ҚИЗИЛ ГУЛДАЙМАН

Дилором АМИНЖОНОВА

Мен бир қизил гулдайман
Гулдай эмас, бундайман —
Кўнгил бериб узсангиз,
Гул сўлар, мен сўлмайман.

Мен бир қизил гулдайман,
Ишқ боғида унгайман.
Кўнглингиз кирволиб,
Гулхан каби ёнгайман.

Мен бир қизил гулдайман,
Гулдайман деб алдайман.
Севинсам қуёшдайман,
Кўз ёш тўксам селдайман.

Наманган

Омина ТОЖИБОЕВА

СИРЛИ ТУШ

Ҳикоя

Бобур номидаги Халқаро илмий экспедиция раҳбари Зокиржон ака Машрабовга бағишлайман.

Муаллиф

У узоқ йўл босди. Қанча юрганини эслолмайди, аммо ҳориб-чарчаб, силласи қурий бошлаганида ногоҳ қаршисида нур уммони пайдо бўлди. Наҳотки, саробга йўлиқдим, деб ўйлади у. Ҳайрати чандон ошди. Қаршисида безаклари бебаҳо бир қаср пайдо бўлди. Қасрнинг офтобда товланаётган қуббалари ҳам тенгсиз санъат мўъжизаси бўлиб, бутқул олтиндан ишланган эди. Эшикларига ҳам тиллакори нақшу жило берилган. Мармар зиналар бағридан шафақранг шуъла сизиб тургандек...

Кимдир шикаста овозда ғазал ўқирди:

Хотирни баҳор фаслида гашт оладур,
Кўз нурини ранги лолау дашт оладур,
Хуш улки толаларда юрур сайр этса,
Бу фаслда ким латифу дилкаш толадур.

Зокиржон овоз тингач, атрофга ажабланиб боқди. Ҳеч ким йўқ: «Таажжуб! Ким экан бу? Бундай латиф овозни ҳеч қачон эшитмаганман».

У овоз келган томонга қараб юра бошлади. Қаср ёни ила орқа томонга ўтиб, таърифи достонларга сиғмас муаззам бир боғни кўрди.

Ундаги анвойи дарахтлар, ранго-ранг гуллар кишини ўзига мафтун қиларди. Сайроқи қушлар навоси боғ қўйнини тўлдирган. Ўртадаги чоғроқ анҳор бўйи райҳону чиннигулларга бурканган. Улардан таралаётган хушбўй ҳид кишини маст қилгудек. Турфа гуллар ўртасида нақшинкор сўри қўйилган бўлиб, унга чўғдай гилам солинган. Духоба тўшак ва парқу болишлар бағрига сингиб,шоҳона либосда бир киши ўтирарди.

Зокиржон аста сўрига яқинлашиб, буғдойранг, чайир қомат, тимқора кўзли, симобий салласига олтин жиға қадалган, зар либосли, кўркам юзли бир йигитни кўрди.

— Ассалому алайкум... — деди у ҳаяжонланиб.

—Ваалайкум ассалом, — деди йигит.

— Шеърни яхши ўқиркансиз...

Йигит қўли билан имо қилиб, уни сўрига чиқиб ўтиришга таклиф этди. Сўнгра:

— Бу ерларда не қилиб юрибсиз? — деб сўради.

Зокиржоннинг очиқ чеҳраси зумда тундлашди. Кечаги кенгаш натижаси ёдига тушиб, таъби хиралашди.

— Нимадандир ранжиган кўринасиз? — деди йигит яна.

— Мени кеча ишдан бўшатишди.

— Нима учун?

— Сизга қандай тушунтирсам экан... Бобур Мирзони эшитган бўлсангиз керак?

Йигит бош ирғади.

— Юртимиздан чиққан ана шу зотнинг хотирасини абадийлаштириш ишига бош қўшганим учун.

— Нима иш қилар эдингиз? — деб сўради йигит.

— Ижроқўм раиси эдим.

— Қанақа амал бу? — деди йигит.

Энди Зокиржон унга ҳайроналик билан қаради.

«Қизиқ... Ғап-сўзлари ҳам, ўзини тутиши ҳам алланечук ғалати. Ижроқўм раисини ҳам билмайдиган одам бўладими?»

— Шаҳарнинг каттаси эдим, — деди нима дейишни билмай.

— Англадим, — деди йигит. — Хўш, ўкиняпсизми?

— Йўқ.

— Унда, нега хафа бўляпсиз?

— Хафа бўлаётганим йўқ. Фақат... ишда йўл қўйган хатоларим бўлса, шунинг учун бўшатишса, алам қилмасди. Бобурни қонхўр, босқинчи дейишганига чидолмаяпман.

Йигит уни зумдан кузатаркан:

— Ўша Бобур Мирзо шунчалик куйинмоғингизга арзирму? — деб қўйди.

Зокиржон даст ўрнидан туриб кетди. Йигитга жаҳл билан боқиб:

— Агар Бобур Мирзо ҳақида яна шундай... гап қилсангиз, мени қаттиқ ранжитган бўласиз! — деди кескин. — Ҳа, қаттиқ хафа бўламан! Бутун дунёдаги маърифатпарвар инсонлар чексиз ҳурмат билан эслайдиган Бобур Мирзо ўз юртида босқинчи аталса!..

— Нима иш қилғон эдингиз? — деди йигит китобдан куз узмай.

— Арк ичи маҳалласи ёнида, қадимий мадраса ичида музей очмоқчи бўлиб уни қайта таъмирладик.

— Нима учун?

— Чунки бу улуғ зотнинг таваллудига беш юз йил тўлаётган эди. Муборак тўйини нишонлаш учун ҳаракат бошладик. Бронзадан қуйма ҳайкалини ясаттирдик. Шаҳри азим Андижонимизда «Боғи Бобур» номи билан улкан бир боғ барпо этмоқчи бўлдик. Бирданига иш чаппасига кетди. Марказқўм унамаганмиш... Ҳа, улар албатта унамайди...

Йигит унга ялт этиб қаради. Бироқ Зокиржон унинг нигоҳини сезмади. У ўз хаёлларига ғарқ эди.

— Бобур Мирзо қисмати ҳаммамизга аён, — деди ўйчан оҳангда. — Уни инкор этаётганлар лоақал шоирлигию олимлигини тан олсалар бўларди. Начора! Ким нима деса десин, не қилса қилсин, аммо ҳеч ким мени Бобур Мирзога бўлган ҳурмат-эҳтиромдан айира олмайди. У менинг юрагимдан жой олган. У бамисоли менинг ўз оғамдек.

Йигит Зокиржоннинг кўзлари ёшланганини кўрди.

— Бобур Мирзо сиймосини ҳар дам соғинаман, — деб такрорлади Зокиржон. — Шунда унинг ҳаёт китоби бўлмиш «Бобурнома»ни бот-бот қўлимга оламан. Уни бизнинг пешонамизга сиғдирмаган ғанимларини лаънатлайман. Билмадим, Бобур Мирзо юртимизга қайтиб келармикан? Кўрармиканмиз шу кунларни?

Шу пайт йигитнинг қийғоч кўзларида сирли бир учқун йилт этгандек бўлди. Зокиржон буни сезиб шошиб қолди. «Ким ўзи бу одам? — деди хаёлан ўзига ўзи. — Кимлигини сўраб-суриштирмай бор дарду аламимни тўкиб солдим. Кийим-боши шоҳона... Қизиқ, ким бўлди бу? Ўнгимми бу ё тушимми? Ё тавба!»

— Ўкинмангиз, — деди йигит орага чўккан жимликни бузиб, — ҳали шундай кунлар келадики... Ҳамма ўйлаган орзуларингиз амалга ошадур.

— Айтганингиз келсин, — дея руҳланиб сўзлади Зокиржон, — Бобур Мирзонинг қисматини ўйласам, беихтиёр изтиробга тушаман. Ахир, тириклигида Аҳмад Танбалга ўхшаганлар душманлиги етмасмиди? Вафотидан кейин тўрт ярим аср ўтиб ҳам душманлари унинг руҳини тинч қўймаса... Йўқ, ишончим комилки, Бобур Мирзога қасд қуилганлар албатта паст бўлади. Мана шу фикргина менга юпанч бериб турибди. Шунинг учун ҳам бу жойларга келиб бўлғуси «Боғи Бобур»га жой танлаб юрибман.

— Аҳдим қатъий денг? — Йигитнинг кўзлари чақнаб кетди.

— Ҳа, нокаслар не қилса қилсин, аммо барибир Бобур Мирзо юртида унга муносиб ёдгорлик ўрнатиш биз учун ҳам қарз, ҳам фарз. Ўйлаб кўринг, дунёга шундай буюк зотни берган Андижон заминида уни ёдга солувчи бирон-бир хотира бўлмаса! Ахир, бизнинг ҳиндлардан қандай кам еримиз бор? Ахир, тенгсиз Тожмаҳал обидаси нафақат Ҳиндистоннинг, балки бобурийларнинг довруғини бутун жаҳонга таратиб турибди-ку? Наҳотки биз ўз бобомизнинг қадрига етолмасак? Бу, Бобур Мирзо насли бўлмиш бизлар учун, иснод эмасми?

Йигит унинг оташин сўзларига қулоқ тутиб ўтираркан, чиройи очилиб кулимсиради.

— Хўб ғайратлиқ одам экансиз! — деди Зокиржонга юзланиб. — Ўйлайманки, Бобур Мирзо ҳам сиздай авлодга эга бўлса, бағоят мамнун бўлур эди.

— Э, жуда ошириб юбордингиз, — деди Зокиржон хижолат тортиб.

Улар гул-чечаклар чаман бўлиб ётган ҳовлини айланиб ўтиб, мовий қасрнинг олтин эшиги олдига келдилар. Зокиржон тараддудланиб тўхтади.

— Айбга буюрмайсиз, — деди у эшик дастасига қўл узатган йигитга қараб, — ҳануз бир-биримизни танимаймиз, қандоғ бўларкин?

— Ҳеч бокиси йўқ, — деди йигит, — суҳбатлашдик, сирлашдик, иншооллоҳ, танишиб, қадрдон ҳам бўлиб олурмиз. Қани, ичкарига марҳамат қилсинлар.

Улар кенг-мўл, ёруғ бир хонага кириб боришди. Деворлардаги рангин нақшлар, бахмал сўзаналарнинг заррин гуллари кўзни оларди. Олтиндек сап-сариқ ипакдан бежалган қуёш акси жилоланиб нур сочарди. Хона ўртасида ўймакор гуллардан зеб берилган, фил суягидан ишланган хонтахта. Заркосалардаги нознеъматлар, норинж ва анор шарбатларининг ҳиди димоқни қитиқлайди.

Зум ўтмай хонага ёшгина мулозим кириб таъзим қилди ва йигитга савол назари билан қаради.

— Моҳимбегимга айтинг, — деди йигит, — Андижондан бизга азиз меҳмон келмиш, андижоний палов буюрсинлар.

— Бош устига.

Мулозим хонадан чиқиши билан Зокиржон ғайриихтиёрий равишда ўрнидан туриб кетди:

— Сиз... сиз... наҳотки Бобур Мирзосиз?

— Ҳаққасти рост, — дея кулимсиради йигит. — Хуш келибсиз, қадамларингизга ҳасанот.

Икковлари баробар ўринларидан туришди. Қучоқлашиб кўришдилар. Зокиржон кўзларига ишонмас, бўлаётган воқеага ақли бовар этмас эди. Бобур Мирзо яна ўз жойига, тўрга чиқиб ўтирганидан кейингина ҳуши жойига келди.

Бу ўктам сиймога зимдан назар ташлар экан, унинг чаккаларидаги қировдек оқарган соч толаларини кўриб, ҳам юраги ачишди, ҳам кўнгли таскин топди.

— Мен эл-улусға тинчлик, ҳурлик, фаровонлик ато этмоқни умид қилардим. Афсуски, орзуимга мушарраф бўлолмадим, — дея сўз бошлади Бобур Мирзо. — Ва бу ҳол дилимда сўнгсиз армонлар туғдирди. Сўзласам, туннинг сочлари оқарғусидир...

— Бу дунёда ким бағри бутун ўтибди, ҳазратим? — Зокиржон шоҳга таскин бермоқчи бўлди. — Ҳеч ким!

— Бағри бутун?! — Бобур Мирзонинг чеҳрасини ҳазинлик қоплади. — Туғилиб ўсган заминида, ўз ватанида умр ўткармоқлик — бағри бутунлиқ эрмасму? Ойнинг юраги куйганини ҳеч эшитганмусиз?

— Ойнинг юраги?

— Ҳа, Ойнинг юраги мен каби куядур, — деди Бобур Мирзо ўксиниб. — Мени ватан ҳажри куйдирадур. Бу дунёга келиб ненидир топдим, ненидир йўқотдим. Чархи кажрафторнинг ишлари дилимни ўртаса-да, кўнглимда диёру ёрға, ватанга ишқим ҳаргиз ўлмади. Агар ишқим ўлгонда эрди, дунё мендин юз ўгирғон, ўзга юртда кулиб турган толе ҳам терс бурилиб кетғон бўлур эрди. Не тонгки, орзуим қуёши Ҳиндистон узра порлади, киндик қоним тўкилғон Андижонда эрмас... Юртимда умидларим ушалмади. Не сабаб? Чунки ўз қавмим деганларим қаттол, суянган тоғим деб инонганларим баттол бўлиб чиқди. Жоним деганларим ғанимга айланиб, жонимни олмоқ қасдида бўлди... Алал-оқибат ўзга юртларга бош олиб кетмоққа мажбур бўлдим...

Зокиржон сўз ахтариб ўйланарди.

— Ўкинманг, ҳазратим, — деди у ниҳоят, — сиз қалби дарё инсонсиз. Дилини пўпанак босган кимсалар сизни асло англамас. Сиз юрагингизни ёвга топтатмадингиз! Чунки мард инсонсиз, ҳазратим!

— Мардлик... — дея истеҳзо билан жилмайди Бобур Мирзо, — мард бўлиб Андижоннинг бирон корига ярадимми?.. Эҳ, юрагимни ўртаманг, биродар.

Бобур Мирзонинг ўтли армони Зокиржонни ларзага келтирди. Ватан соғинчи билан бир умр ёнган бу улуғ инсон ўз юртида амалга оширолмаган орзуларини Ҳиндистонда рўёбга чиқарган бўлса-да, ҳаётининг сўнгги онига қадар изтироб чекиб яшаганини яққол англади.

— Андижондан олис кетсам-да, — деб давом этди Бобур Мирзо, — мудом Андижон ёди билан яшадим. Қанча олис кетсам, дарду армоним шунча улғайди. Ҳали юрмаған йўлларим, кўзлаган ишларим кўп эрди, афсус...

— Ҳазратим... — Зокиржоннинг товуши титраб кетди, — ҳазратим... Нега бундоғ дейсиз? Сиз Андижон номини бутун жаҳонга танитдингиз. Шунинг ўзи юртимиз учун буюк хизмат эмасми? «Бобурнома» дек ўлмас асар билан дунё аҳлининг нигоҳини Андижонга қаратдингиз. Шунинг ўзи юрт учун буюк хизмат эмасми? Балки орзу-ниятларингиз Андижонда амалга ошмаганидан ўкинарсиз. Ўкинманг ҳам, ўртанманг ҳам, ҳазратим. Ахир, ер юзининг ҳаммаси худонинг мулки эмасми? Энг муҳими, умидларнинг ушалгани эмасми?

Бобур Мирзо ўйчан бир қиёфада Зокиржонга тикилиб қолди.

— Бир ўзбек фарзанди адо этган бунчалик улуғ иш ҳар кимнинг ҳам қўлидан келавермайди, ҳазратим, — деб давом этди Зокиржон. — Шунинг учун ҳам биз сиз билан чексиз фахрланамиз. Сиз боис Ҳиндистон ҳам, Афғонистон ҳам кўзимизга иссиқ кўринади, чунки у ерларда сизнинг изларингиз бор. Шунинг учун асло ранжиманг, ҳазратим.

Зокиржон сўзини тугатиб, зимдан Бобур Мирзога қаради. Чеҳрасидаги тундлик ўрнини нимтабассум эгаллаган шоир кўзларини бир нуқтага тикканча ўй сурарди.

— Энди нима қилмоқчисиз? — деб сўради у бироздан кейин. Ногаҳоний бу савол Зокиржонни ўйлантириб қўйди.

— Билмадим. Қўлимда касбим бор, кўчада қолмасман.

— Албатта, эр киши кўчада қолмас, — деди Бобур Мирзо. — Агар йўқ демасангиз, мен сиздан бир илтимос қилмоқчи эдим...

— Марҳамат, бажонидил, — деди Зокиржон шошиб.

— Сиз имкон топиб жаҳон кезинг, — деди Бобур Мирзо. — Ўтғон аждодлар, уларнинг ёди, ишлари ва авлодларга ибратли меросини тўпланг. Эл-улусга бу ҳақда сўйлаб беринг. Бизларнинг номимиз, шонимиз ҳақида дунё бўйлаб ҳикояту ривоятлар бисёр. Уларни ўрганинг. Улуғ боболарнинг кимлигини халққа танитинг. Иншооллоҳ, кам бўлмағайсиз.

Кутилмаган бу таклифдан Зокиржон ҳангу манг бўлиб қолган эди.

— Мен, — деди у тўлқинланиб, — агар менга ишонсангиз, ўла-ўлгунимча шу юмуш билан машғул бўлишга розиман. Сизнинг, бошқа аллома аждодларимизнинг изларини излаб топиш, қабр-мақбараларни зиёрат қилиб обод этиш — мен учун бахт. Умримнинг қолган қисмини шу савоб ишга бағишлашга тайёрман. Фақат... бунга имкон берадиган замон келармикан?

Бобур Мирзонинг кўзларида қатъий бир ишонч ифодаси пайдо бўлди:

— Иншооллоҳ, шундай замон келур, — деди, — у кунларга оз қолди... Ишончингиз комил бўлсин.

У ўрнидан туриб, Зокиржоннинг елкасига кафтини қўйди. Сўнгра уни аста дераза олдига бошлаб борди.

Ташқарида феруза осмон оқариб келар, юлдузларнинг сирли ёғдуси нафис товланар эди.

* * *

... Зокиржон туйқус чўчиб уйғонди. Алламаҳалгача ўзига келолмай, дам у ёнига, дам бу ёнига ағдарилиб ётди. Чунки кечаги йиғилиш машмашалари, мажлисда Бобур Мирзо ва ўз номига айтилган туҳмат-маломатлар уни ниҳоятда ҳоритган эди.

Аллапайтгача кўрган ажабтовур, ғалати тушини ўйлаб ётди. Бу туш унга файзи илоҳий — сирли каромат бўлиб туюлди. Юраги ҳаприқиб ўрнидан турди. Туни бўйи мижжа қоқмай, тонгга яқин кўзи илинган бўлса-да, руҳи тетик, бардам эди.

Уйқуси буткул ўчиб, аста кўкка қаради. Осмон тўла юлдузлар. Ой манзилига етай деб қолган. Қаердадир хўроз қичқирди. Қандайдир тун қуши қийиқ дея сайраб ўтди.

Андижон

Тошкент шаҳридаги 229 мактаб томонидан Темиров Алишер Рустамович номига берилган А-437277 рақамли ўрта маълумот тўғрисидаги шаҳодатнома
БЕКОР ҚИЛИНАДИ.

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси таҳририяти халқаро «Наврўз» хайрия жамғармаси раиси Дадахон Ёқубовга волидаи муҳтарамаси **Эътиборхон УСМОНОВАнинг** вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти жамоаси нашриётнинг собиқ ходими **Яқуб ҲАИМОВ** вафоти муносабати билан марҳумнинг қавму қариндошларига чуқур ҳамдардлик билдиради.

Тандир ҳаммом ёхуд лат еган латифа

Махсус мухбиримиз Н. Хондадаев Чорвоқдан хабар қилади

Ўтган якшанба куни кечга томон пойтахтимиз Тошкентдан қарийб етмиш чақирим нарида жойлашган сўлим Чорвоқ денгизи этакларидаги «Ёзувчи» дала-боғ ширкати ҳудудида қувончли воқеа содир бўлди: бирваракайига ўтин, газ ҳамда электр қуввати билан ишлайдиган «ШО-99» русумли «тандир ҳаммом», яъни сауна ишга туширилди.

Уста Ражаб Андижоний бошчилигида тикланган бу иншоот ўз тузилиши ва шакл-шамоилига кўра Шарқ ҳаммомчилигида мутлоқ янгиликдир. У ҳеч қандай темир-терсак, соғлиқ учун зарар бўлган шағал-бетон қоришмаларисиз, пишитилган соф маҳаллий лойдан кўтарилган. Иссиқ (пар) хонанинг думалоқ тандирсимон «оғзи»дан тортиб, кенгайиб борувчи ички қисмларига қадар тоғ эчкисининг сутида қайнатилган жун қоришмали гилсувоқда пардоз берилган. Шу йўл билан чўмилувчи учун қулай бўлган эластиклик хусусияти юзага келтирилган. Ҳожатманд забардастроқ бўлса чўккалаб кириб, эмаклаб чиқса бўлади. Қийналмайди. Ечиниш хонасида ҳозирча биронта илгич йўқлиги сабаб, кийимни сауна ёнбошидаги ўрик шохига илиб қолдириш мумкин. Бу ҳам табиийликка интилишнинг бир йўли бўлса керак.

Яна эътиборга молик томони шундаки, мавжуд ноёб қурилма иш маромини синаб кўришни буюртмачининг ўзи гарданига олган. Шунинг учун синов дақиқаларини кузатишга келганлар кўпчиликни ташкил этарди. Улар ичида номлари маълум ва машҳур казо-казо қаламкашлар ҳам бор. Жумладан, олдинги қаторларда қўшни «Калкўча»лик Усмон Қўчқор, Эргаш Муҳаммад, Маҳкам Маҳмудов, Абдулхай Носировлар; иккинчи бўлимдаги «Янтоқбосди» маҳалласидан профессор Сайди Умиров бошлиқ Мухтор Худойқулов, Ўрол Ўтаев, Умида Абдуазимова, Икром Отамуродлар саф тортиб туришарди.

Тўртта одам жам бўлса, думини ликиллатиб бир зумда етиб келадиган дала-боғчаларнинг кўп йиллик ҳалол ва заҳматкаш қоровул лайчаси — Оқтош-ку, саҳар палласидан келиб олган, бошини икки оёқлари устига қўйганича, қандайдир мўъжиза рўй беришини илҳақ кутади.

Ниҳоят, кенг равонли айвон саҳнида ўрта бўй, ўрта яшар, миқтидан келган киши пайдо бўлди, йиғилганларга бир сидра назар ташлаб, сўнг қўлини ҳаволатганича фазогирларга хос виқор билан сауна томон йўналди, қадим усталарга тақлид қилиб ясалган бир қанотли эшик салобат билан очилди, илк мижозни ўз бағрига олгач, яна ёпилди.

Уста Ражаб ўйин майдонидаги дорбозларнинг сардорига хос баланд ва тантановор овоз билан мардумга қарата:

— Чўмилиб чиқиш кафолати бор соат! — дея эълон қилди.

Бу, шубҳасиз, йиғилганларни бироз зериктириб қўядиган узоқ муддат эди. Бироқ, зерикишга ҳожат қолмади: ярим соат ўтар-ўтмас қурилманинг устки қисмида ишкаллик чиқиб, ғайри-табиий воқеалар рўй бера бошлади. Аввал улкан дошқозон бақиллаб қайнаётгандай бўлди. Бироздан сўнг томдан чиқариб қўйилган кўпдан-кўп найчасимон сопол, темир қувурлардан қаттиқ босимли ҳаво аралаш буғ отилиб, вишиллай кетди. Қулоқни батанг қилгудек пишқириб ҳуштак чалганича қўшни бетон заводига қарашли Мирсаид аканинг паровози дала-боғ томон бостириб келаётгандай бўлди. (Аслида бу овоз орқадаги йўғон темир қувурдан чиқаётган эди) Бир чақирим наридаги «Қўтирбулоқ»нинг шифобахш суви билан тўлдирилган сауна ёнбошидаги узунчоқ сирли оқ тоғора кутилганда даранглаб, тебранишга тушди. Бу ҳам етмагандек, ер титрай бошлади. Йиғилганларни ваҳима босди.

Оқтош сакраб, туриб кетди. Жунларини ҳурпайтириб, ув тортиб юборди. «Ит бир нарсани сезмаса, бундай қилмайди!» Кўпчиликнинг миясига шу фикр тошдай урилди.

Хавотирланган Ширкат раиси Уста Ражаб олдига чопиб келди:

— Деворингиз мустаҳкаммиди?!

— Пахса-а! Атрофи ярим метр қалинликда қиб ўралган! — жавоб қайтарди у.

Дала-боғнинг шу ҳудудида жойлашган «Калкўча» маҳалла оқсоқоли, пухта, ўта мулоҳазали шоир Абдулҳай Носиров буғ аралаш тутунни кафтлари билан елпиб, ўзидан нари ҳайдаркан:

— Бундай нарсани қургандан кейин битта товуқ сўйиб, қон чиқариб юбориш керак эди, — деб қўйди бирон корҳол бўлишини олдиндан сезгандай.

Уста Ражабнинг ҳам ранги қув ўчиб, оғзига каппалаб олган эскижўвалик машҳур Саттор Мўлтоннинг қўли теккан «мозорбосди» нос (буни, «чекимлик» ҳиди-ю кафтда қай томонга думалашига қараб қувватини бехато айтиб берадиган нозиктаъб адиб Зоҳир Аълам куни кеча бир халтача қилиб, Тошкентдан бериб юборганди) томоғига кетиб қолаёзди. Товуқ қумалоғига ўхшатиб, шахт билан бир четга тупурди-да, ҳаммомнинг ён деворига икки-учта тиргак қўйди. Пақирни қўлига олганича ариқ томон чопди. Паровоз ўтхонасига ўхшаш узун ерўчоққа сув ура бошлади. Бошқалар ёрдамга ошиқди... Ниҳоят, орадан бироз дақиқа ўтгач, қора тутун аралаш пағапаға буғларнинг шашти пасайди. Пишқириш сусайиб, «ҳуштак»нинг овози ўчди... Кимдир газни, сўнг электрни ўчирганди... Кутилмаганда сауна ичидан акс-садо бўлиб, тўнғиллаган овоз эшитилди:

— Бу нима майнавозчилик! Бемалолроқ чўмилишга қўясизларми, йўқми?!

«Хайрият» ичкарида омонлик экан» дегандай Уста Ражабнинг қорачадан келган чўзинчоқ юзлари ёришиб кетди. Бошқалар ҳам жилмайиб қўйишди...

Белгиланган муддат яқинлашгач, ҳаммом-сауна эшиклари ланг очилиб, остонада икки юзи ҳамсоя Муҳаммад Саломнинг боғида етила бошлаган жоноқи олмалардай типтиниқ, баданлари арчилган тухумдай ялтираб турган бояги киши пайдо бўлди. Ул жаноб белидан пастроғига сочиқ ўраб, бошига намиқиб кетган похол шляпа қўндириб олган, бурни учида тилларанг кўзойнак осилиб турарди. Қўлтиғида эса «Дала-боғ ҳангомалари» ёзуви битилган сув ўтмас чарм муқовали папка!

Бу одам энг аввало Ширкатнинг оддий аъзоси, қолаверса латифагўй ёзувчи бўлса ҳам, бошқалардан ўта жиддийликни талаб қиладиган ўзимизнинг Шодмонбек Отабоев эканлигини сезгандирсиз! Афтидан ёзувчимиз машҳур «Дўрмон ҳангомалари» китобининг давомини ёзишга киришган кўринади.

Шундай қилиб Шодмонбек энг аввало айвон рўясида эсон-омон чиқдингизми, дегандек жилмайиб турган муҳтарама рафиқасига, унинг ёнидаги ўғилларига, қизига маънодор қаради. Сўнг Уста Ражабга қошларини чимирди:

— Нега тиржаяяпсан! Чироқни сен ўчирдингми?...

Айни шу пайтда қаердандир пайдо бўлиб қолган «ЎзАС», «Хабар» газетаси мухбирларининг «Чўмилиш Сизда қандай таассурот қолдирди?» деган бир хилдаги саволлари янгради.

Ҳазилкаш адибнинг жиддий юзларида табассум ўйнаб, ширинсуханлик билан деди:

— Мазза бўлди. Бундай табиий, экологик тоза саунани ҳеч қаердан излаб тополмайсиз. Парадокс! Дарвоқе, алоҳида таъкидламоқчиман: ҳамма нарса тозаликдан бошланади. Мана, биз хусусий сауна қурдик! Бошқалар ҳам ўрнак олсин, ўз саунасига эга бўлсин!

Нима бўлганда ҳам «Ёзувчи» дала-боғ Ширкатида қад ростлаган бу иншоотнинг довруғи тезда кўпчилик оғзига тушди. Унга қизиқиб қолганлар кўпайди. Ўзининг тиниб-тинчимаслиги, ҳар нарсага қизиқувчанлиги билан ширкат аҳли орасида «Генерал» унвонини олган қўшни кампир Марям Момо Уста Ражабни четга имлаб, қўлига бир даста пул қистиргани ва шу ҳаммомингдан менга ҳам зўр қилиб, қуриб берасан дея буюртма бергани бунинг ёрқин далилидир. Демак, дала-боғ ҳудудида бундай қурилишлар сони кўпаяверади деб бемалол айта оламиз.

Чаман ичинда бир гул...

Қўшиқчи шоиримиз Муҳаммад Юсуф ўтган шанба оқшомида Гулистон шаҳрига кираверишда бунёд этилган мафтункор оромгоҳда шоир Тўра Сулаймонни 65 ёши билан қутлар экан, мен Сирдарёни, Гулистонни яхши биламан, шу ерда пахта териб юриб, чўл офтобида юзларим қорайган, деди.

Халқона шоир Тўра аканинг тўйига борган элликдан ортиқ ёзувчи ва шоирларнинг деярли барчаси ҳам, мабодо сўз берилганда, худди шундай дейиши мумкин эди.

Гулистонни, унинг ён-атрофларидаги пахтакор хўжаликларни илк бор минг тўққиз юз олтмиш тўққизинчи йили — Тошкент Давлат университетининг студенти бўлган кезларида кўрганман. Ўша йили республика қўшимча яна бир миллион тонна ҳусусида Москвага берган ваъдасини бажара олмай, пахта терими декабр ойининг йигирма иккинчисигача чўзилганди. Ўшанда, пахта йиғим-теримининг беадоқ азобларига қарамай, ўқишга қайтгач, узунлиги салкам тўрт метр келадиган деворий газета чиқариб, номини «Чўл бағрида 70 кун» деб атагандик.

Кейинчалик ёшлар газетасининг мухбири, ношир, расмий идоранинг вакили сифатида Сирдарё бўйларини эринмай кезганман. Фарғонадан, Андижондан чўл ўзлаштиргани келган ёшлар билан тунларни тонгга улаб суҳбат қурганмиз. Янгидан ташкил этилаётган хўжаликларнинг дастлабки ҳосил хирмонларига, сув иншоотларининг очилишига, ўша йилларга хос ғалаба рапортларига гувоҳ бўлганман. Мирзачўлнинг қоқ марказида тунда йўлни йўқотиб, машинани янги қазиб қўйилган канал томон бурганимиз, Худо асраб омон қолганимиз ҳам эсимда. Талабалик йиллари теримчиларнинг озиқ-овқати, соғлиги, ювиниб-таранишларидан қайғуриб, туман раҳбарларига ариза билан борганим, энг катта раҳбарлардан бири мийиғида кулиб «Ие, ҳали чўмилгилари келиб қолдими, пахта плани тўлмас экан, ҳаммом-паммом ҳақида гап бўлиши мумкин эмас!» дегани қулоқларим остида ҳамон жаранглаб туради. Машҳур пахтакор Мамажон Дадажонов билан учрашув ўтказганимиз, биринчи курс талабалари сифатида ийманибгина қўл кўтариб «Сизни водийдан чўлга келишга нима мажбур этди?» деб сўраганимиз, бу саволимизга у киши кутилмаганда «Нима мажбур этарди, капитал-да» деб жавоб бергани хаёлимга келади.

Расмий идора вакили сифатида Гулистонда йил якунлари, ўрим-йиғим натижалари, турли байрамларга доир кўп маърузалар тинглаганман. Вилоят раҳбарларининг «оташин» нутқлари таъсирида ўринларидан туриб гулдурос қарсак чалаётган пахтакорлар, чорвадорларга қўшилиб мен ҳам ўрнимдан турганман, чапак чалганман. «Вилоят халқ хўжалиги узлуксиз ривожланиб бораётгани, партия-ҳукуматимизнинг беқиёс ғамхўрлиги» тўғрисида лоф урилганида хаёлимга наҳотки шундай бўлса, деган иштибоҳ келган эмас.

Сирдарё кенгликлари, Гулистон шаҳрига доир хотираларимдан англашиладиган хулоса шуки, бу ерда, қўшни Жиззахда, қолаверса бутун мамлакатда мустақилликгача бош масала пахта эди. Ҳамма нарса шу пахта билан, у яна қанчага кўпайиши билан ўлчанарди, ҳар қандай одамнинг баҳоси, келажаги, тақдири шу табиат инъоми билан ўлчанар, раҳбарлар кўзларига пахтадан кўзойнак тақиб олгандай, одамларга пахта кўзи билан қарашарди. Тўйда ҳам, жанозада ҳам энг зўр гап — куёв ёки марҳумнинг пахтага нечоғли даҳлдор эканлиги айтилар, «ота-бобоси ҳам, болалари ҳам ўзларини пахта ишига бағишлаган»лари айтилганда кўзларда ҳавас ёшлари милтилларди. Газеталарда «Пахта ишқи», «Жон пахтам, жонон пахтам», «Пахтамсан — бахтимсан» деган мадҳиялар босиларди. Пахта — бирламчи, план — бирламчи, мажбурият янада бирламчи эди, фақат шундан кейингина, йиғим-теримдан, шудгордан, шўр ювишдан кейингина одамлар, оддий меҳнаткашлар эсланарди. Тўй-томошаларга, сайру саёҳатларга пахтанинг ривожи, чеканканиниг бориши, кўсакларнинг сонига қараб рухсат берилар эди. Одамлар шунга кўниккан эди, «шундай бўлиши керак-да, буёқда пахта ўсмай турса, қанақа тўй-ҳашам?» деган гапларни ҳаммамиз айтганмиз.

Пахта — одамлар ҳаётини бошқарувчи, тақдирини белгиловчи «Илоҳий» бир куч эди.

Бу гаплар шоир Тўра Сулаймоннинг тўйи баҳона Тошкентдан Гулистонга қараб йўлга тушганимда, кўнглимдан ўтди. «Гулистонни танимай қоласиз, кейинги икки-уч йилда шаҳар бутунлай қайтадан қурилди, кўчалари, бинолари Тошкентдан қолишмайди», дейишди ҳамроҳларим. Бундай гапларни аввал ҳам эшитган эдим, қурилишлар, ҳозир ҳамма жойда бўлаяпти, дегандай хотиржам гап қилдим. Аммо Гулистонга яқинлашганимизда фикрим ўзгара бошлади.

Бойвачча одамлар тўй қилишса, маҳаллани бир ҳафтада чиннидай қилиб тозалатиб, ўнқир-чўнқир йўлаклар устига асфальт ётқизиб, бузилган-сузилган жойларни ямаб-суваб, устидан шошилинч оқлатиб ташлашади. Менинг назаримда, Гулистон ҳам шу йўлдан ўтаётганларни қойил қолдириш учун тозалатиб, йўл четларига анвойи гуллар ўтқазиб қўйилганга ўхшади. Лекин, манзилга етиб боргач, мезбон йигитлардан бирининг ҳамроҳлигида шаҳар айланар эканмиз, янглишганимни билдим. Ё тавба, наҳотки шунча ишлар бор-йўғи икки-уч йилда қилинган бўлса, дея ҳайратланишдан ўзимизни тия олганимиз йўқ. Бу ерда қад ростлаган турфа хил иншоотлар, оромгоҳлар, маданий-маиший хизмат ўчоқлари, янги кўчалар, корхона ва муассасаларнинг мафтункор бинолари қурувчилар, лойиҳачилар, қолаверса, бу ишларга бош-қош бўлаётган мутасаддиларнинг нозик дидидан далолат беради. Гулистонда бугун хўжакўрсин учун ёки бу йўлдан ўтган-кетганларнинг офарини учун қурилиш бўлаётгани йўқ. Ҳамма ишларнинг марказида Инсон, унинг манфаатлари, роҳат-фароғати ётибди. Расмий тилда айтадиган бўлсак Гулистонда Инсон фактори биринчи планга чиқибди. Уйламай-нетмай қуриб ташланаверган, йиллар давомида қаровсизликдан тутдай тўкилиб, захлаб ётган иморатлари, сув ёки супурги кўрмаган кўчалари, қуриб битказилган, аммо умрида бир кун, бир соат ҳам ишламаган ишоотларидан, қолаверса «Гулистон» деб аталувчи номидан ўзи ҳам хижолат шаҳар бугун энди, мустақиллик шарофати билан ўз номига яраша либосга буркалибди. Гулзорлар, хиёбонлар, кўчалар, бири иккинчисига ўхшамайдиган, бири иккинчисини тўлдирадиган, бири-бирига эш биноларни кўриб «Қурса бўлар экан-ку, ҳаракат қилса, иложи топилар экан-ку» дегинг келади. Бизга вилоят ҳокимлигининг катта саъй-ҳаракатлари тўғрисида завқланиб гапириб беришди. Ҳайдовчи йигит ҳар битта иморат олдида тўхтаб, унинг қисқача «тарихи»ни тушунтира кетади, янги ўзгаришларни, гўзал ва мафтункор иморатларни бизга қўшилиб ўзи ҳам завқ билан томоша қилади. «Ҳали кўрасизлар, вақти келиб Гулистон кичик Тошкентга айланади, балки ундан-да гўзал бўлиб кетади», дейди у.

Янги Гулистонни хўб айланиб, ҳайратланиб, катта канал бўйида бунёд этилган замонавий қасрга қайтиб келдик. Тошкентлик меҳмонлар уни завқ билан томоша қилишар, кимдир замонавий мўъжизага, яна кимдир эса эртаклардаги қасрга қиёс этар эди. Менинг назаримда, бу кошона эртак-филмларни суратга олиш учун қурилган улкан декорацияга ўхшаб кетди. Мисрда худди шундай декорация — шаҳарчани кўрганман. Бир неча юз гектар майдонда турфа хил филмларни суратга олиш учун махсус шаҳарча қурилган. Бу ерда ҳатто одамлар доимий истиқомат қилишади, кўлларида балиқлар сузади, бозорчаларида савдо қизийди. Гулистонда бунёд этилган, бугун эса Тўра Сулаймонни муборакбод қилиш учун бу ерга келган минглаб мухлисларни бағрига олган бу кошона чинакам кошона, чинакам мўъжиза эди. Вилоят ҳокими Ўктам Қўчқорович Исмоиловнинг айтишича, қурувчилар уни роппа-роса 42 кунда битказишибди. Ноёб Фарғона канали қурилишидан уч кун қисқа муддатда! Бунга ишониш қийин эди. Аммо биз, меҳмонлар, шу мўъжизани кўриб, ундан завқланиб, фаввораларига ошиқ бўлиб, шабадасида тебраниб ўтирар эдик. Шаҳарда димиқиб кетган бош муҳаррирлардан бири ёшлигини эслаб, завқланиб аллақачон чўмилишни бошлаб юборганди. Биз эса унга атаб шеърий ҳазил ёзишга ҳам улгургандик:

Бу каналлар, ариқлар, сувлар
Не сирларни қилмаган ҳазм,
Шўхликларни шаҳарда қилиб
Сирдарёда чўмилар...

Шаҳар узра оқшом қўна бошлаганида шоир Тура Сулаймоннинг 65 ёшлик тўйи бошланди. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг раиси, Ўзбекистон Қаҳрамони Абдулла Орипов устоз Миртемир домлани эслади, «Тўра ака унинг садоқатли шогирдларидан», деди. Ва яна «Муҳтарам танқидчиларимиз Тўра Сулаймон ижодини тадқиқ этишлари учун аввало уларнинг ўзлари Тўра Сулаймон даражасига кўтарилишлари керак», деди. Катта саҳнага йиғилган икки минг киши шоир қутловини олқишлар билан кутиб олди. Уюшма раисининг биринчи ўринбосари Йўлдош Сулаймон ҳаяжон ичра «Биродарлар, мен бир грамм ҳам ичганим йўқ, аммо мастман, ғирт мастман. Мен бугунги Гулистонни кўриб, унинг, ҳайратомуз жамолига тикилиб маст бўлдим», дея фикрини ифода этди. Устоз Исмоил Сулаймонов Юртбошимиз раҳбарлиги остида амалга оширилаётган ислоҳотлар, хусусан, одамларнинг турмуш маданиятини янада юксалтириш борасида қилинаётган эзгуликларга алоҳида тўхталди. Шундан кейин саҳнага маросимга ташриф буюрган санъаткорлар таклиф этилдилар. Икки минг киши чўлнинг қоқ марказида роса 42 кунда қад ростлаган афсонавий қошона сеҳрига маст бўлиб Тўра Сулаймон шеърларига басталанган гўзал ва оҳорли қўшиқларни яйраб тингладилар.

Тўй баҳона

Раққосалар фавворалар ёғдусида худди ҳозир, енгил бир шарпадан чўчиган оққушлар мисол кўкка парвоз қиладигандек хиром айладилар. Саҳна гулларга тўлиб кетди. Бу гуллар, анвойи гулдасталар Тошкентда ёки бошқа бир шаҳарнинг иссиқхонасида эмас, шу ерда, чўл бағрида етиштирилган гуллар эди.

Устоз санъаткор Фахриддин Умаров ҳамон жозибасини йўқотмаган завқли овози билан йиғилганлар олқишига сазовор бўлди. Меҳмон хонанда Абдурауф Олимов тўйбола қаламига мансуб «Гул бир ён, чаман бир ён» қўшиғини, майли, шароитдан келиб чиқиб, фонограммада куйлаган бўлса-да, ҳаммани қойил қолдирди. Бу қўшиқ қанча вақтдан бери куйланиб келади. Аммо ўша оқшом унинг ҳар бир сўзи, ибораси ўзгача маъно касб этди. Абдурауф Олимов куйлаётганида, мен ёнимда ўтирган устозларим Ғайбулла ас-Салом ва Сайди Умировларга қарадим. Улар куй сеҳрида аста тебраниб ўтиришар эди. Айниқса Ғайбулла ака. Ёдингизда бўлса, домла, оғир бетоблик пайтлари, хастахонада ётиб Тўра Сулаймоннинг шу қўшиғини тинглаб, қаттиқ таъсирланганлар ва адабиёт газетасида катта мақола билан чиққан эдилар.

Саҳнага Ўзбекистон халқ артисти Шерали Жўраев таклиф этилди. «Умр ўтмоқдадир, умр ўтмоқда...» Бу қўшиқни ҳам кўп бор тинглаганмиз. Бу қўшиқни жуда кўп ҳофизлар куйлашган. Аммо бу галги ижро ҳаммасидан ошиб тушди. Худди айни шу бугунги маросимга бағишланиб, шу бугун ёзилган, шу бугун басталанганга ўхшаб кетди. Умр аёвсиз ўтиб бормоқда. Ҳар ким ўз умрини ҳар хил ўтказмоқда. Биров меҳнат қилиб, биров яқини, дўстига хиёнат қилиб, чоҳ қазиб. Биров йўл ахтариб, сабр-қаноат билан; биров виждонини йўқотиб, адашиб, кўролмаслик дардига мубтало бўлиб. Ҳофизнинг иккинчи қўшиғи «Дўст бўлсанг ёнимда тур...» бу кайфиятни янада мавжлантириб юборди. Мақоланинг айни шу жойида «бозор иқтисодиёти муносабатлари» деган иборани ишлатиш, албатта ўринсиз, аммо айни шу муносабатлар одамларни саралаб ташлади. Кимнинг кимлиги билинди-қўйди. «Баъзилар ошингни ер, андан сўғин бошингни ер...» деганларидек, дўст бўлиб дўстнинг ёнида туриш, унга ҳамдард бўлиш, мадад қўлини чўзиш ҳамманинг ҳам қўлидан келавермайдиган иш эканлигини билиб олганимиз, ҳарқалай, ёмон бўлмади.

Ҳофизлардан бири Тўра Сулаймон шеърига басталанган бошқа бир қўшиқни маҳорат билан куйлади: «Еру кўкдан тополмасман...» Бу қўшиқ тингловчилар қалбини ларзага келтирди. бу қўшиқ — шоирнинг дардли ноласи, айтиб-тугатиб бўлмайдиган армонлари, умр йўлларида йўқотган гавҳарлари соғинчи эди. Жуманиёз Жабборов, Саъдулла Сиёев ва ҳатто ҳамиша қувноқ Азиз Абдураззоқ ҳам чуқур тин олиб тингладилар бу қўшиқни. Кимдир, ҳа дарвоқе, Маҳмуд Тоиров бир хўрсиниб «Эҳ, бу дунёда бормикин-а, бағри бутун...» деб юборди. Азим Суюн чуқур ўй-хаёлларга ботди. Рауф Парфининг дардли кўзлари янада маъюсланди.

Шоирни дўстлари, тенгдошлари, қўшни вилоятлардан келган меҳмонлар самимий қутладилар. Кимдир бу тўй самимийлиги билан Озод Шарафиддиновнинг етмиш йиллигини эслатди, деди. «Таҳлилнома» муаллифи Наврўз Ризаевнинг «Тўра аканинг шунақа хокисорлигини билмас эканман» деган эътирофини Муҳаммад Исмоил қўллаб-қувватлади.

Вилоят ҳокими Тўра Сулаймонга шаҳар марказида яқинда қуриб битказилган икки хонали уйнинг калитини топширди. Жиззахлик шоира Сайёра Тўйчиева, шогирд шоиралар Тўра Сулаймонга бағишланган шеърларини ўқиб беришди. Ойниса Ортиқбоева билан Шарофат Ботирова мезбонлик мақомини қойиллатишди.

Шоир-чи? Шоир хурсанд эди, дўстлари, устозлари, шогирдлари даврасида, гуллар, қутловлар оғушида эди. Ҳаммани бағрига босгиси келарди, ҳаммага таъзим қилгиси келарди. Аммо... меҳмонлар шу қадар кўп эдики, бунинг иложини топиш осон бўлмади. Шу боис кимгадир бағрини очди, кимгадир қўл узатди...

Тунда Тошкентга қайтар эканмиз, «Чаман ичинда бир гул...»ни хиргойи қилиб келдик. Хиргойи қилаётиб, ушбу мақоланинг сарлавҳасини топиб олдим.

Бугунги Гулистонни Ўзбекистон деб аталмиш чаман ичинда чинакамига гуллай бошлаган кичик бир гулзорга ўхшатгим келди.

Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Самимий кулгига нима етсин!

Тақриз

«Чўлпон» нашриёти кулгисевар халқимиз учун таниқли санъаткор, сўз устаси Ҳасанбой Султоновнинг «Аския» номли китобини босмадан чиқарди. Бу китоб узоқ изланишлар ва катта меҳнат эвазига, муаллифнинг ва машҳур аскиячи, марҳум Абдулҳай Махсум Қозоқовнинг ижод хазиналаридан фойдаланиш асносида рўёбга чиқди.

Таъкидлаб ўтиш жоизки, бу китоб орқали халқ оғзаки ижодининг бир тури ҳисобланган миллий аскиячилигимизнинг бой мероси биринчи маротаба (ёқланган ягона диссертацияни ҳисобга олмаганда) умумлаштирилган ҳолда ўқувчилар оммасига тақдим этилмоқда.

Китоб тўрт бўлимдан иборат бўлиб, у ўтиб бораётган асримизда яшаб, ижод этган аскиячилар ва улар ҳаётлик даврларида содир бўлган баъзи ҳангомалар, аския пайровлари намуналарига ва ниҳоят, Фарғона водийси қизиқчиларига бағишланган.

Муаллиф китобнинг бир неча ўринларида ўз устози, моҳир аскиячи Абдулҳай Махсумнинг аския ҳақидаги фикр ва мулоҳазаларини келтиради ва унга амал қилишини айтади: «Аския санъатининг ҳам ўзига хос маданияти бор. Масалан, мен устоз тугул, ўзимдан катта ҳар қандай аскиячи билан беллашишга тўғри келиб қолса, уни енгишга ҳаракат қилмайман. Зўр пайровлар келсаям ўзимни тияман. Аскиянинг авжи — катта кулги».

Ёшларга ўгит сифатида Махсум ака «Аскияда ҳамма гап сўзларнинг урғусини керакли жойга қўйиб, уни моҳирона айта билиш зарур» дейди. Мамажон Ҳожи шундай дер эдилар: «Санъаткор халқнинг иши тушадиган одам, у уч нарсага амал қилиши, яъни берган ваъдасининг устидан чиқиши, нафсини тийиши ва яхши хулқли бўлиши керак».

Яна, Мулла Мамат бува: «Кимки шартлашиб, савдолашиб тўйга борса, шариат ҳукми бўйича у сотилган қулга айланади, агар тўй қилувчи озод қилмаса, то умрининг охиригача қул бўлиб қолади», — дер эди.

Биз шу ўринда Махсум аканинг «Аския — эркаклар санъати» иборасини алоҳида келтириб ўтмоқчимиз, чунки асл аския тортишувида умумий ҳолат кутилмаганда қандай ўзгаради, айтилган сўзнинг пировард натижаси нима билан тугайди, буни олдиндан билиб бўлмайди.

Махсум ака доимо аскиячилик билан қизиқчиликни бирбиридан фарқлаш зарурлигини уқтирар эди:

«Аскиячилик ҳам тўлқинга ўхшаган, гоҳ пасайиб, гоҳ яна кўтарилиб туради... Лекин қизиқчилик жуда бачканалашиб кетди... Ажойиб, келишган йигитлар саҳнада тўрт оёқли ит бўлиб ҳуришади... Бу эркакликка, инсонликка иснод. Бу санъат эмас, қитиқлаб кулдириш, пул ишлаш учун ҳамма нарсага рози бўлиш, холос...»

Ўқувчи бу китоб орқали барча етук санъаткорлар каби Махсум ака ҳам ёш аскиячиларнинг маҳоратларини оширишга кўп меҳнат сарф этганини билиб олади. «Шогирдлар билан тирикман», — деган эди уста.

Вафотидан сал олдин айтилган бу сўзлар кенг қамровли. Чунки унинг садоқатли шогирди Ҳасанбой Султонов машаққат билан бу китобни ёзиб, нашр эттириб, ўз устозига нисбатан садоқатини намойиш қилди.

«Аския» китобининг нашр этилиши, шубҳасиз, катта ютуқдир. «Чўлпон» нашриёти мутасаддилари бу хайрли ишни давом эттирсалар, китобнинг кейинги нашрларида уни халқимизнинг бошқа қатор аскиячилари (Насриддин ака, Қора Абдулла, Қаюм ака, Нажим ака, Айниддин Зайниддинов, Жалол ва Жамол дўхтурлар, Паражилло ака, Маъруф домла, Топқир Турсунбой ва ҳоказолар) ижодидан намуналар ҳисобига бойитсалар, мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Сўзимнинг охирида китоб муаллифи Ҳасанбой Султоновга ҳам бир тилагим бор. Махсум ака шогирдлари тўғрисида доимо ғамхўрлик қилиб келган эканлар, эндиликда бу ишни давом эттириш сизнинг зиммангизга тушади. Шогирдларга вақтида қараб турилмаса, бошқа тарафга қараб ўтлаб кетишлари мумкин. Устоз кўрмаган шогирдларнинг турфа хил муқомларини кўриб турибмиз. Менингча, бу ҳақда аския санъати фидойилари ўйлашлари керак.

Китоб 10000 нусхада чоп этилган. Муҳаррирлар Турсунбой Адашбоев, Саид Анвар. Сўзбоши муаллифи Аҳмаджон Мелибоев.

Насрулла АЛИЕВ,
профессор

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SANATI
1999 йил

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91
Танқид ва адабиётшунослик, санъат бўлимлари: 136-56-48
Назм-наср бўлими: 136-56-50
Ижтимоий бўлим: 136-55-78

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Рустам МУСУРМОНОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—21.00. Босишга топширилди 20.30.

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 0631. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

Тиражи—8840.